

Babie leto

Svetozár Hurban Vajanský

BABIE LETO

SVETOZÁR HURBAN VAJANSKÝ

eknizky.sk

Babie Leto by 1882 is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, except where otherwise noted.

Obsah

I.	I
II.	II
III.	17
IV.	25
V.	31
VI.	37

I.

Pani Koreňovská pribavila sa v mestečku. Už sa klonilo slnko k obzoru. Čez poludnie topil sa sneh, tak že jej kočiš Ondrej počal strachovať sa, že zoderie na kopnej hradskej sviežo podkuté sane. No k večeru padol krýdlatý sneh a počalo máličko mrznúť. Gusta, jej bratanica, ktorú vzala si k boku len zo zábavy, dupkala netrpelive nôžkami o mokrú, nečistú dlážku sklepu, v ktorom vyjednávala jej tetka poslednú kúpu. Bolože tých kúp! No nie div; keď nechudobná dedinská pani príde do okresného mestečka, k tomu pred Vianocmi, koľko tam rozličných vecí treba nakúpiť! A nadto mala pani Adela Koreňovská i prácu u pravotára Zvonára, i tam sa teda pribavila. Nemilá vec: mala zlého suseda — tedy nevychádzala z pravôt. A to je veru veľká mrzutosť. Nebolo dosť nepokojov a utrpenia, ktoré preniesla v ťažké časy revolúcie? Jej muž živo zúčastnil sa na tehďajších slovenských pohyboch, utratil značnú časť majetku a umrel pod prenasledovaním perfídneho úradníctva, zanechajúc zadĺžené Vyškovce a vdovu. Adela vedela sa boriť so životom, za nedlhý čas očistila majetok od dlhov a ujala sa bratovej siroty Augusty Koreňovskej, ktorej otec umrel ako mučeník slovenský na šibenici, lebo išiel brániť mečom národ svoj pod slovenské zástavy. Gusta vyvinula sa pod starostlivou rukou tetky v potemnistú, trochu zadumanú, pritom zaujímavú devu. Nevdojak ľudí priťahovala a nevediac o tom, okrašľovala dom i spoločnosť. Koreňovskej dom počal znovu kvitnúť, ona ako jasiénka, Gusta ako plná májová ruža. Ich dom bol vážený, a ponevác ženským neprichodilo starať sa o politiku, vídal častejšie hostí z najrozmanitejších táborov. Krása Gusty zaokryla rodinnú históriu. Zdalo sa, že stará Koreňovská dožila sa mieru a šťastia. Len ten sused, ten sused. Kornel Belan volal sa hubiteľ jej pokoja. Mal pekný majetok, tisíc vrtochov, medzi nimi: neukrotiteľnú nenávisť proti ženskému pokoleniu. Táto zášť bola jedinou pohnútkou, že robil susede veľkú protivieň. Tam jej odoral brázd, tu srezal najkrajšie haluzi štepu, lebo visely nad jeho pozemkom, tu zase kázal prehnať voly čez jej datelinu. »Strašidlo! však ty predáš svoju škvarku! Viecha!« No viecha nepredávala škvarku, ale bránila sa ako mohla proti susedovým nápadom. Sú sekretúry susedské, ktoré nemožno právom stíhať. A

tieto bolely najviac príkladnú gazdinu. Celý rok vliekly sa pravoty a zapríčiňovali nepotrebné výdavky. A vnútorne nebol Belan zlý človek. Nenávisť a bázeň pred ženskými hnaly ho až do krajnosti. Vo svojom dome trpel iba jedinou ženskú, starú Doru, a to len ako inventárny kus dedičný.

Adela Koreňovská usporiadala poslednú kúpu, dámy vpratly sa pomocou Ondriša do sánok. Kupecký pomocník medzitým pokládol pakety do zadného priečinku. »Ráčte i druhý raz rozkázat,« riekol a zohol sa ako trst.

»No, Ondriš, pohni v mene Božom!« riekla pani Koreňovská. Sotva urobily kone pár skokov, zas bolo počut veliteľské »stoj!« Hrkálky silnejšie zahrkotaly a sane zastaly.

»Skoč tam k plechárovi,« riekla pani Koreňovská, »nech sú mi tie hrnce na prádlo hotové do soboty.« Ondriš zastrčil bič do koženého futrálu a kýval sa ku plechárovi. Plechár neporozumel Ondrišovmu posolstvu a vybehol sám prostovlasý k saniam. V jeho čiernych, mastných vlasoch topil sa padajúci sneh. »Aby mi len netiekly, pane majster!« prísne nakladala Koreňovská, »a len nijaké klince, ktoré hrdzu robia, to kazí bielizeň.« Plechár slúbil všetko, a sane sa pomkly ďalej. Na predmestí zastali ešte raz: tam bývala agentka slúžobného personálu. Privolali ju k saniam. »Zuza, zle ste mi poslúžili s Žofkou! Mlsná a lenivá, ba i nocou blúdi.«

»Pre Kristove rany, milost'pani! Nenie možné!«

»No, no, hľadte, abych inú dostala.« Sane sa definitívne dali do behu.

»Na každej nájde chybu,« dudlala agentka Zuza, »nik u nej nevydrží.« Okrútila holé barnavé ruky do zástery a nahrbená ztratila sa v nízkych dverách malého domku.

Konečne sa dostaly dámy z mesta. »Chvála Bohu,« vzdychla Gusta, ktorú dost málo zanimaly tetkine starosti hospodárske.

Studený vietor zavial od polnoci a dvíhal celé chomáče sviežo napadlého snehu. Asi hodinu letely sane, dámy mlčaly. Iba pokriky kočiša prerušovali monotónny šum saní. »Hió, Luca!« »Ehé, Tátoš!« »Čo striháš ušima, potvora!« »Nu, nu, aké to strachy, to klát!« »Hió!« »Hatta, hatta!«

»Pohni, Ondriš, pohni,« ozval sa zvonivý hlások mladšej cestovateľky, »aby sme za šera prešli bor.«

Ondriš vytiahol bič z futrálu, švihnul ním dva razy tuho vo vzduchu, a potom ho pustil na chrbát Tátošov, ale nie nemilosrdne. Sane sa razom trhly, tak že obe dámy akoby na povelenie razom oprely sa na kožené operadlo.

Vošli do boru. S oboch strán pnely červenkasté pne boríc, z nich vialo teplom. Možno, že je to namyslené, no mne zdá sa, že bor hreje. Ideš letom okolo bukového, dubového, lebo i jedľového kra: chlad z neho veje. Choď okolo borového, zdá sa ti, že akýsi teplý dych ťa zarazil. Pod boricou niet chladivej tieni: hoci i nepreniká slnečný blesk cez koruny, no teplo jeho akosi preniká. Cele ináč chladí bukový háj!

Gusta pocítila náteplie boru, odhodila s tvári ručník, a z jeho šedých záhybov vykukla svieža, mrazom rumenná tvárička mladej devy. U nás mnoho milých, otvorených ženských tvárí, no pravidelná krása je riedkosťou. Augusta Koreňovská mala bezúhonný profil, živé farby, veľké oko, ktoré hľadelo tichým, prísnyim svetlom, aké máva časom mesiac. Teraz temné, veľké oči s úľubou hľadely dookola. Stĺpy boríc hemžily sa, rovno ako by viedly tance na šedej pôde, len riedko pokrytej snehovými flakmi. Vektor duňal v korunách, no nemohol si prekliesniť cestu až k saniam. Taký necítený vektor je len hudbou, tajnou a príjemnou, je tušeným len vetrom.

Asi v polovici boru razom prestala dráha: hlboko brodily kone vo sviežo napadlom panenskom snehu, nedotknutom krivicou saní. No v závetří boru nebolo aspoň závejev, cesty ubývalo. Sotva stihli vymaniť sa z boru, počal padať sneh ešte hustejšie, šero rozprestrela sa a zahalilo celý okršlek do svojho tmavo-šedého závoja. Táto zimná tma nie je taká hustá a čierna, ako letná pri zachmúrenom nebi, lebo sneh fosforeskuje akýmsi bielym svitom, on ako by vsiakol do seba kus svetla denného, a vydáva ho skúpo nocou.

Kone bežaly širokým poľom, avšak už častejšie premieňaly beh svoj v krok: počaly sa tvoriť záveje. Dámy premenily sa v dve snehové sochy, mäkký, svieži sneh je lipkavý, a kde sadne, sedí pevno.

Onďiš pokrikoval vždy častejšie, údery jeho biča prestaly byť už veľmi milosrdné. Niekdy i stal na rovné nohy a usiloval sa preniknúť tmu a metel. Vôbec hniezdil sa nepokojne na sedlisku a prestal s koňmi shovárať sa.

»Hó, hó!« zakričal. Brodili sa vysokým závejom, sneh sa sypal vrchom do korby. Kone vyťahovaly nohy zo záveja a kládly ich nsmelo do snežnej spusty. Z mokrých chrbátov vystupovala para.

»Nie ti je zima?« pýtala sa tetka Gusty.

»Nie, tetuška.«

»Mne je horúce,« doložila tetka. »Lúto mi našich koní. Nešťastný Belan! Preňho humplujem drahý statok!«

»A pre plátno nie?« ozvala sa Gustka, »a pre medovníky, voskovice?«

Metel hustla. Sniežky prestaly sa už lepíť na odev — boly tuhšie.

Sane zastaly. Ondriš buchol nohou do nosa saní, vytiahol ruku z halenovej rukavice a riekol:

»Zle je, milost'pani, ztratilí sme cestu! Ďalej sa bojím. Tu musia byť niekde hlboké výmole! Bože uchovaj, keby sme sa ta vrútili! Tam zahynieme, i kone i my!« Kone boly v prvom rade.

»Nuž a či tu chceš nocovať, chumaj?!« zakričala Koreňovská nervósne. Na titule bola dosť štedrá; zkúsila i pohnutý život vojenský a povstalecký.

»Rozkážu, pôjdem! No, veď nevidím ruky pred tvárou! Zahynieme, ich milosť, zahynieme! Úbohé, nerozumné tvory! Ledva dýšu!«

Gustka vytiahla z muffa svoju malú rúčku a pozrela na ňu. Naozaj, sotva ju bolo rozoznať v hustej, tmavo-šedej tme.

»Kdeže máš oči, ty ospalec! Prihol si si v meste besnice? Pijak nešťastný!«

»Nie, milost'pani! Triezvy som, ako novorodeniatko. No nech sami pozrú! Nevidno na krok!«

»Nuž ale či prvý raz ideš tadiaľto?!«

»Veď sa sám čudujem, — tuším nás vodi!« doložil nsmelo, ač bol presvedčený, »že ich vodi.«

»Tvoja hlava opitá nás vodi, ale kade! Pekná historia, temer doma — a blúdiť!«

No na výčitky nebolo času. Vektor sa zosilnil, zdvihol oblak snehu, zavíril ním ponad sane a sosypal ho hojne na ne. Kone počaly ffrkať nespokojno.

Nemilé položenie. Gustka pocítila popri strachu akúsi tajnú radosť. Celú váhu nebezpečia nevedela pochopiť, a trochu toho dobrodružstva štekľilo jej sviežu obrazotvornosť.

»Už len pohni!« velela tetka, ale daj pozor. Drž kone, jašia sa!«

Ondriš šľahol do koní, tie sa zopály, no nikam do predku. Musel soskočiť, pohol sane na bok, kone potrhly. Krok za krokom, pomaly, opatrne dvíhal sa povoz do predku. Zastal.

»Prosím ponížene, ja nejdem ďalej. Veď sa tuším vraciame k boru. Ľaľa — akási mrákava pred nami!«

Ondriš sišiel s kozia. »Idem stopu hľadať,« riekol a omotal opraty o nos saní, ktorý sa končil hlavou fúzateho beťára, z dreva vykrúžlenou.

Sotva urobil biedny Ondriš niekoľko krokov, už zmizol s očú dám, ktoré odhodily boly s tváří teplé vlnené šatky. Sneh padal husto na tvár Gustinu a roztopený kanul ako prúd slz po jej lícach.

»Teraz sme celkom samotné,« polo jedovato, polo tajeným strachom riekla Koreňovská. »Len ticho seď, Gustka, aby ťa neprevialo. Veď by sme mali byť už blízko, dľa prekonanej cesty!«

»Nuž a jestli sme išli opačným smerom, ako zdá sa Ondrišovi?« Po chrbte panej prešiel mráz.

»Hou!« bolo počuť zďaleka Ondrišov drsný hlas. V chumelici zašiel kamsi na pravo a nevedel nájsť sane.

»Ondriš, tu sme!« zavolala tetka.

»Ondro!« opätovoala za ňou Gusta silným, zvonným hlasom, vystupujúcim zo zdravých prs. V šume vetra a padajúceho snehu znel on magickou krásou.

»Hou!« bolo počuť po druhý raz, no omnoho slabšie. Patrno: Ondriš sa vzdával.

Gusta zakríkla ešte mocnejšie, tak mocno, že hlas jej ztratil zvonnú prsnú resonanciu a blížil sa ku kriku. Ticho. Hlasy dám sa spojily. Ticho. Šuští hustý sneh, netrpelivo fřka náručný kôň, jeho kamarád hrabe prednou nohou kyprý sňah. Dovôkola pustý, bezforemný snežný chaos. Divné obrazy snujú sa v metelici. Veď to hora — ona vystupuje do výše. Veď to nie hora, ale vysoký vrch, srážny, kolossálny. Už splasol, už otvorila sa nekonečná diaľ, čosi mihotá sa, čosi sa blíži. Blíži sa fujak a snehový zásyp. Vír snehový maľuje prepodivné postavy, raz zdá sa, že maširuje kolonna vojska vedľa saní, raz ukážu sa vysoké domy.

Gustka mala už dosť toho dobrodružstva. Na jej tvári prestal topiť sa sneh: bola už studená, ako snehový páper.

Nespokojnosť rástla. Dámy slýchaly, že keď kôň čuje zďaleka vlka, vtedy počne ušíma strihať a fřkať. Bože môj, vari blíži sa vlk! zkrsló v hlavách ženštín.

Kone zarehtaly, zopály sa a trhly mocne saňami. Ešte dva kroky, náručný vboril sa hlboko do snehu, len že mu hlava trčala z neho. Sedlový sa zjašil, potiahol a sane sa vyvalily, vysypúc obe dámy do mäkkého snehu. Gusta sobrala sa dosť skoro, avšak teplú botošu ztratila s pravej nôžky. Jemná črievička zaryla sa do snehu. Biela punčoška zmáčala sa. Tetka zostala ležať nepohnuto, ako v mäkkom páperí.

»Čo vám je, tetuška!« úzkostne zavolalo preľaknuté dievča, trasúc sa zimou.

»Nič! Nemôžem vstať. Pomôž!«

Gustka urobila krok, druhá botoša zostala v snehu. Už vyše kolien cítila studenú vlahu. Vietor zadul, meteľ nešlahala už len od jednej strany, ale krutňavou od všetkých bokov. Oči otvoriť nedalo; Gustka usilovala sa k tetke, ale už nevidela, kde leží ... Hmatala voslep, do rukávov nabralo sa jej snehu.

Ozvalo sa temné mrmlanie a šum snehu, ktorý povstáva, keď ním brodíme. Na malom briežku nad úbohými ženskými zastal si — Kornel Belan.

»Vlk,« pomyslela Gusta a učupila sa do snehu. Pritom odhrnula sa jej šubka a sneh nasypal sa jej i za hrdlo.

»Čo to tu, kto to tu!« bolo počuť mužský hlas, mrzutý, neprívetivý.

»Chvála ti, Hospodine! nie vlk!« vzdychla Gustka a usilovala sa priblížiť sa k neznámemu.

»Bezpomocné ženské ... smilujte sa!«

»Ženské!« zamumlal Kornel, a už sa chcel vrátiť. Strojil na svojom záhumní pasť na líšku, a začul volanie o pomoc. Čosi ho ťahalo, veď hlas ozýval sa na jeho pozemku. Ondriš zmýlil cestu a voviezol dámy svoje pred blízke humno starého mládenca, bez toho žeby bol vedel, kde sa nachádza. Hustá snehová kundol slepila oči, klamala, zmotávala všetek cit pre smer.

»Veď to súсед,« s úžasom pomyslela Gusta.

»Pre Boha, rieknite, kde sme?« ozval sa hlas v snehu zaborenej Koreňovskej. I ona začula hlas ľudský.

»V Surovinách na mojom záhumní,« zamumlal Kornel. Svedomie sa v ňom zobudilo. Podišiel k saniam, jednou rukou ich zdvihol, tak že stály na oboch kriviciach.

»Sadajte!« velel bez ceremonie. Gustka horko-ťažko pomáhala tetke na nohy, Kornel koňovi, tiahnuc ho za zubadlo. Potom zabočil v ľavo a už vrždaly široké vráta. O chvíľu bol celý povoz v stodole. Dámam sekaly zuby od zimy. Čez stodolu dul tuhý prievan.

»Chcel som lapiť líšku, chytily sa dve,« pomyslel Belan, a pot mu vyšiel na čelo. »Čo teraz? Veď len nemôžem tie »osoby« vyhnat do nočnej búre.« Víchor zareval, desno hvizdal v škulinách stodoly.

Kornel Belan zavolať na sluhu a kázal kone opatrit; »veď veľmi zkechly, nebožiatka,« doložil.

»Vlk!« pomyslela Gusta; »my nič? Aký to človek! Nechá nás v prievane stodolnom.« Vďaka oproti ochrancovi premenila sa v jed.

Sluha pomaly, ako by mal času nazbyt, vypriahal kone, povolne hádzal opraty čez ich chrbáty, rozvažite odopínal zdržiaky. Konečne ich zaviedol, hrešiac, po jednom do stajne. Potom vošiel do kuchyne, spokojný úplne so svojím dielom, zakašľal, striasol sa, podúchal do rúk.

»Nenie hodno psa von vyhnať,« riekol v kuchyni starej Dore, ktorá ticho párala perie. Za každým desiatym pierkom vzdychla »A—a—ch!«

Kornel chodil po chyži v hrozných rozpakoch. Obzeral svoju chyžu, odostlanú posteľ, prichystané noviny, k zažatiu prihotovený čajovník.

»Ďuro!« zavolal konečne.

Ďuro sa vrátil do chyže a počal si škrabať zátylok.

»Povedz tým paniam, aby sa dnu ľúbilo!« Horko išly slová tieto z úst Belanových, tvár jeho mala melancholický výraz.

»Akým paniam ?« spýtal sa hlúpo Ďuro.

»Tam v stodole na saniach sedia; morky,« doložil pre seba.

Ďuro sa vliekol do pajty.

»Aby sa ľúbilo,« riekol a ušiel.

Naše nešťastné, zimou skrahnuté cestovateľky voľky nevoľky sišly zo saní. V kuchyni ich nik nevítal. Dora vyvalila oči, polonatrhnuté pierko nechala nedodrapené, podniesla nebielené, konopné opliecko k nosu a smrkla.

Tetka s bratanicou vošly do chyže. Mal Kornel izieb dosť a dosť — no, čo po nich, až na jednu, nekúrené byly všetky.

Koreňovská klesla do koženého fotelu. Bola blízko k mdlobe. Nešťastné bolo ich cestovanie — no ich spása bola taká podivná, zahanbujúca, nemožná, zdalo sa. Avšak skutočnosť je skutočnosťou, vdovica i s pastorkyňou nachádzaly sa v dome nenávideného, hrubého, zlostného, nesmieriteľného nepriateľa.

Pán domu zmiznul v bočnej izbe. Cestovateľky počuly už iba cveng sklenených dvier. Hnev, no ešte viac nervózna mrzutosť zavládla jeho dušou. On v zime, vo tme, a v jeho kúrenej izbe ženské, Ženské, pováž, ó, človeče! »Bože môj,« zľakol sa naraz Kornel, »čože povedia na to susedia? Aký to bude nekonečný, nesmrteľný smiech.« Posmech veľmi ťažko znášal, páľil ho na duši, viac ako hryzota svedomia, viac ako čokoľvek na svete. Celý zničený, udrel si pästou do čela. »Ja mamľas, ja trúba! Nemohol som ich tam nechať v jazernom pekle!« Už rozmýšľal, že dá zapriať svoje faky, a odviezť ta, preč »lahký tovar, klebetnice, ostudu človečenstva.« Veď i tak len pol hodinka do Vyškoviec. Tu zaskučala povichrica, obloky zacvendžaly, ba i strecha obširneho prízemného domu sprášala. »Veď by zahynuly faky moje,« pomyslel si a sadol na stolicu s vysokým operadlom.

Bieda železo láme. Naše ženské poobzeraly sa po chyži a nemo súhlasily, že veru tu nič nezostáva, iba zariadiť sa po domácky. Izbica bola dosť prívetivá.

Mohutný, solídny stôl stál na prostriedku, nad ním knísala sa visiaca lampa, iste tiež znepokojená nebývalou návštevou. Na stolíku pri posteli tŕkal rýchlym taktom budíček. Pri ňom v akurátnom poriadku ležal perový nožík, ceruzka, mištička na popol, nádobka na zápalky, majúca formu medvedíka na zadné labky vzpriameného. U postele ležala medvedia koža, krásna silná hlava dravcova hľadela tupo do sveta sklenými očami. Chalát s červeným futrom preložený bol cez operadlo divána; darmo čakal svojho pána. Pri obloku celá výstava penových fajok, pekne-krásne v priečniku. Malá bibliotéka zastretá bola šedým čalúnom. Nad posteľou visela puška, revolver a myslivecký nôž. Na stene medzi oknami viselo čello, sláčik bol šikmo pretiahnutý pod strunami. Pec hovorila príjemnou, pasigrafickou rečou, srozumiteľnou v zime pre všetkých smrtníkov. Malý čajovník stál na stole: pri ňom flaštička so špiritusom, druhá s rumom. Plechová dósnička, polootvorená, ukazovala svoj milý obsah bieleho cukru.

Dámy shodily šuby. Z jednej vylúpila sa vysoká postava Gusty. Vrkoč, prevrhnutím do neriadu uvedený, padal jej chrptom niže kolien. Bol to ťažký, bujný vrkoč, že by sa človek zadivil nad silou ladného hrdla, ktoré ho musí nosiť. Tetka počala tiež svoju toaletu.

Medzitým biedny Kornel nyl v zúfalosti. Jeho pokoj, jeho mnohoročné obyčaje, poriadok života — všetko prervané, zkažené, pobúrené.

»Čože len robia nešťastnice,« zamumlal a blížil sa k skleným dverám. Nedobre zatiahnutá oponka dovolila mu výhľad do chyže. Čo videl! Jeho mäkký chalát na diváne postlatý, iste bude na ňom odpočívať niektorá zo ženských. Na fajočnej škrinke povesená bundička! Mokrú bundičku pri jeho penkách! Na foteli, jeho foteli, sedí mladá Koreňovská (prekliate meno!). Hah, rúčkou pozdvihla máličko sukienku, botinka odpadla i s punčúškou na zem. Blysla biela nôžka. Malá biela nôžka so slabým priesvitom belasých žiliek, a punčocha, ženská punčocha zavisla na operadle jeho mileného stolca! Ženské punčochy, sušia sa pri jeho vlastnej, vlastnučkej peci! Ďalej nemohol vydržať takéto pohľad. Bolo mu i vecou svedomia takéto špehovanie. Zamumlal, že Ženské nevdojak, ako na povelenie, pozrely na vyvalené sklené okále medvedácej hlavy. I vyšiel utrápený mládenec kol do kola do kuchyne, tu ho netrpeľo, vrazil do komory a zadumal sa. Tam páchlo chlebom.

»Doma pán?« ozval sa v kuchyni mužský hlas.

»Doma,« riekla Dora a párala trpeľivo ďalej svoje perie.

Bol to polesný Fabian Špálil. Počas svojho pobudnutia v Uhorsku, ztratil to posledné a menoval sa od niekoľko rokov »Špály.«

Špály otriasol so svojho šedého kabáta sneh a valil sa ku dverám. Bez klopania otvoril: medzitým uspely naše ženské dosť ďaleko pokročiť v nedbalkách. Špály zostal stáť v dverách ako hromom porazený. Z úst Adely Koreňovskej vyronil sa krik úžasu a prekvapenia. Gusta, bárs bola biela, cele biela, bosými nôžkami pribehla k dverám a zachlopila ich tak energicky, že by pán polesný skoro bol dostal frčku po červenom, hodnom nose.

»Ah!« zavolať plným hrdlom, a trochu sa potočil, »teda takú holubičku usalašil u seba srditý misantrop a misogyn Kornel! Ej, ej, nová, celkom nová vec! Kdeže si, ty vokativus?«

Kornel sa rozhneval zúrivým hnevom. Vyskočil z temnej komory, ako blesk z mrákavy.

»Koho smieš upodozrievať?« spýtal sa hosta drsným hlasom. Jeho bodrá postava sa vypála, z očí svietil akýsi blahorodný, bohatýrsky oheň. Tak sa zdalo, ako by mu nešlo len o obrazenie jeho osoby.

»Hah, ešte upodozrievať!« nehybkým jazykom riekol podnapitý Špály, »dôkazy sú tu, živé, krásne, neodškriepiteľné! Ah, ale máš dobrý vkus! Vidíš, a aký si ty egoista! Kde tvoja nenávisť všetkých žien pod slnkom? Stopila sa! Erdek attal!« polesný zahrešil po maďarsky svojim slovanským prízvukom.

Sotva to vyriekol, už bol v snehu na dvore. Sila hnevu je veľiká. Kornel takmer jednou rukou vyšinul Špályho do výšky a vyšmaril ho kuchyňskými dvermi.

»Dávno si sa mi už zunoval,« riekol určite, bez ľutovania.

Špály chodieval často k Belanovi, a časom nebol mu nepríjemným, keď osamelého muža trápila nuda. V dlhých zimných večeroch hrali »dartl«, lebo pili čaj. Kornelovi vrstovníci, ktorých mená mal zaznačené v zvláštnom protokole, poženili sa alebo odišli z kraja. Pri mene každého ženatého kamaráta urobil Kornel tučný kríž a pripísal ešte slovo »umrel« Málo mien bolo bez toho znaku; medzi nimi pravda v prvom rade meno Kornelovo. Nuž takým činom i Fabian Špály bol vitaným, ačpráve tvrdej, no čistej duši Kornelovej protivil sa cynismus neumného človeka. Už raz ho bol podnapitý Fabo obrazil. Dartl a výhľad na úplnú samotu nedaly vífaziť citu obrazenia. No v dnešnej nesnádzi Kornel zabudol na samotu i dartl. Vyhodenie nevoľného hosta bolo tak rýchlo uskutočnené, že sa sám Kornel zadivil.

Dora splašená rýchlym výstupom, vydala zo seba silný vzdych, perie sa

zdvihlo a rozletelo kuchyňou, nie ináč ako vonku snehové pierka. Traja Belanovi psi počali zúfale brechať.

Hnevom rozpálená útroba Kornelova počala chladnúť; pomíňajúci hnev vzal so sebou kus mrzutosti nad nemilou návštevou. Poslal Dorku zakúriť izbietku nad komorou. Konečne ľahol si na nezvyklú posteľ. Nemohol zaspáť. Všade ho tlačilo, pod hlavou nemal dosť vysoko, chýbala mu uspávajúca lektúra. V polosne blysla mu pred oči malunká, mramorová nôžka, s tenkými belasými žilôčkami, slabo prebleskujúcimi cez bielu kožtičku. Víchor zavýjal, strecha práskala. K ránu konečne zaspal tuhým snom.

II.

Biedny Ondriš zostal teda sám v snehovej spuste a fujaku. Bol úplne presvedčený, že blíži sa jeho posledná hodinka. Osud svoj znášal tichou resignáciou. V trpení sme my Slováci veľmi silní. Zunovaný brodením sadol konečne do snehu, aby si odpočinul. Tak sladko mu bolo, tak mäkko sedelo sa tam, ako na pohovke. O chvíľu počalo ho zasýpať. Myšlienka zkrsla v jeho hlave: »veď tu zmrznem, v sne, bez bólu.« Predsa sobral všetky svoje duševné sily azodvihol sa. Nohy mal už zdrevenelé, neohybné. Len ťažko rozklátil sa, pohol sa napred — a brnkol nosom do parkanu. Hmatom šiel ďalej vedľa neho, našiel bránu a zabúchal. Po mnohom úsilnom búchaní vyliezol z maštale Ďuro a otvoril kollegovi dverce. Pri menej silnej vôli mohol chudák Ondro zmrznúť, len málo krokov vzdialený od ľudského príbytku.

Ondriš padnul Tátošovi okolo hrdla, i Tátoš poznal svojho opatrovníka a zarehtal. Luca ohliadla sa iba a pokrútila chvostom.

Kornel Belan precítnul o ôsmej hodine. Zprvu nevedel, kde sa tu vzal, a vytreštil oči na nízku poval. Konečne sa spamätal; celá včerajšia historia predstúpila mu pred oči. Hlboké vrásky pokryly jeho čelo.

Na dvore zacvendžaly hrkálky. Koreňovská brala sa z pohostinného dvora.

»Boh s vami!« riekol Kornel, rýchlo sa obliekol a sišiel dolu. Strašný neriad objavil sa jeho očiam. Na diváne požmatý chalát s červeným futrom, budíček nemý — zastal, nemal ho kto večer natiahnuť. Ceruzka na zemi s ulomeným končekom, perový nožík na veľkom stole; z fajkovej škrinky spadla drahá tajtíčka; dámy ju síce zdvihly a daly na staré miesto, ale ako? Pipasár naopak strčený a na hrdle pípy hodná poškriabanina! Biela poduška ukazuje priehlbínu, zrejmy dôkaz, že na nej spočívala hlava. »Len ktorá,« pomyslel si nevdojak Kornel a zastal nad svojím mládeneckým lôžkom, »či tá s šedinami, a či tá s mocným vrkočom, siahajúcim niže kolien?« Eh, čo ho do toho!

Zďaleka bolo počuť hlas zvoncov; ceng rástol. O chvíľu vtiahlo do dvora dvoje saní, naplnených ozbrojeným mužstvom.

»Doma pán?« ozvaly sa veselé hrmotné hlasy.

»Doma!« zavolal Kornel, otvoriac dvere do korán. Sedem strelcov vrútilo sa bez ceremonií čez ne. K starému mládencovi sa tak chodieval.

»Svieži sneh, starý priateľ,« zavolal obstarný muž s bielymi bajúzami, »zachcelo sa nám do vášho bohatého revíru. Dajte slivovice!« Bol ,to majetný hrebenár, Pavel Húžva, ktorého náruživosťou bolo obcovat s »pánmi«. Pravda, že ho takáto náruživosť veľa stála. Medzery svojho vzdelania a odiosnosť svojho poctivého remesla musel nahradzovať svojou šplendidnou pohostinnosťou. Dom jeho rovnal sa roju, kde priletovaly a odletovaly panské včely, ho nenosily, ale odnášaly med: teda včely zlodejky. Mohol-li poctiť dôstojníkov celej malej garnisony, ležiace) v mestečku, keď sa na polovke ním spravovanej dobre zabával slúžny, komisár, alebo aspoň. pisár od okresného súdu, cítil sa šťastný a veselý. Poskakoval s nohy na nohu, krútil sa, oflinkoval nemčinu, chtiac »vzdelane« hovoriť, krútil učené sady, priadol hrubé, makavé lže, ako krížový pavúk: v prostred každej totiž sedel sám a Čakal na veriace muchy. Poznamenať sluší, že mu nikto neveril. Za Húžvom víтали sa ostatní s domovým pánom.

Kornelova tvár osvežela, celý chlap sa vzpriamil, omladol, ožil, ako keď lapenú rybu nazad do vody hodia.

Medzi hostmi bol mladý, veľmi bohatý gazda Julius Werner; jeho otec pochádzal z Hannoveru, zakúpil sa na Slovensku pred mnoho rokmi, tak že, syn bol už celkom aklimatisovaný. Bol tam tučný notár Korbeľ, vtipkár a zábavník Polanský, ktorý vedel eskamotovať, fistulou spievať a — rád zostával dlžníkom pri kartách. Tento človek nemal nijakého zamestnania, ani majetku, ani dôchodkov, a predsa žil na voľnej širokej nohe. U nás možné sú takéto zjavy, ačpráve už hodne rednú. Nechybel na hostinách, banketoch, vychádzkach, báloch alebo polovkách. Sniesol sa s každým; bol večne hostom, no vedel si svoje návštevy veľmi ekonomicky podeliť. Ako zbadal, Že počína byť len trochu nepohodlným — zmizol ako gáfor. Znal všetky rodiny stolice, ba rodokmeny, historie, stupne pokrevnosti, slabé i silnejšie stránky; od neho dozvedel sa človek najčerstvejšie klebietky, škandáliky, historiky. Neunavný, úslužný, zručný človek tento bol akýmsi pohyblivým momentom celej vonkovskej society. Tretí bol slúžnovský pomocník, Stehlík, ktorý chodil skoro nerozlučne s Wernerom, obsluhoval ho a žil na jeho účet.

Karol Kaňa, mohutná, širokoplecnatá chlapina, cynik a hrubian, sadol na diván, až tak všetko sprašťalo, a zakašľal hrmotným kašľom. Bol úradníkom veľkého majetku. Hovorilo sa, že pán kasnár už tak ďaleko prišiel, že svojmu

grófovi peniaze požičiava. Divno, no stalo sa: nechýbal ani Špály. Prvý potriasol Kornelovi ruku veľmi srdečne. Mal zlú pamäť, keď to bolo prospešné. Dvaja horári zostali stáť skromne u dvier.

Skoro zjavila sa na stole táčňa s bruchatou fľašou, obloženou kalíškami. Izba ozývala sa krikom a smiechom.

»Odkedyže parfumuješ svoju izbu?« spýtal sa Werner Kornela, krčiac nos, »veď tu fialkami páchne.«

Nasledoval Polanského neliterárny vtíp.

»Na zdravie, páni!« riekol trochu zmútený Kornel a pozdvihol kalíštek tuhého nápoja.

Kalíšky sa vyprázdnil. Polanský úslužne nalial znovu.

Kornel úzkostlivo pozrel na Špályho. Špály hľadel prosto, nevinne pred seba; z mysle Kornelovej zmizlo podozrenie.

»Novina, pánovia,« ohlásil sa Polanský; »chcem ju predniesť v plenum. náš pán Húžva sa žení!«

Spoločnosť sa zasmiala.

»Nie, nie to na smiech! Keď sa stará strecha chytí, blčí tuhšie, ako nová. A potom, veď iniciatíva nepošla s jeho stránky. On, pravda, dlho nevydržal paľbu krásnych očí!«

Húžva sa počal mrviť. Samolubý, tajným byť majúci úsmev sadol mu na ústa.

»A ktože je tá nešťastná?« spýtal sa Korbel, vylejúc kalíštek slivovice do hrdla, ani sa nezmrštiac. No, odpluť nezabudol.

»Hoj, náš Paľko má vytríbený vkus! Sotva uhádnete!«

»Barbora Šusliková!« hádal Werner, zapalujúc cigaru.

»Fuj!« zamračil sa Húžva. »Stará panna; ja len delikátnosti ľúbim«

»Človeče veď ste bieli, ako Wernerov šiml. Beťár!« zahrmel od divána Karol Kaňa a zakašlal, očervenejúc ako moriak.

»Pravdu má pán Húžva,« tvrdil Polanský; »on má vyššie túžby.«

»Nuž?« zvolalo niekoľko hlasov.

»Jeho milé reči a sladké lichtenie účinkovali magnetickou mocou na srdce najchýrnejšej krásavice celého kraja.«

Húžva bol sám zvedavý, na koho vlastne myslí Polanský. Veď bol galantný vždy a všade, a veľmi hlboko presvedčený o svojej milote.

»Von s tým,« netrpelivo riekol Korbel.

»No, je to síce tajnosť. Ponevác iste viem, že sa nedostane z nášho kruhu, nuž neotálam vám ju vyjaviť: slečna Augusta Koreňovská mrie za Húžvom!«

Strhol sa chutný smiech. Iba Werner sa nesmiat, jeho tvárou preletel mrzutý mráček. Kornel sa zmútil a pozrel na Špályho.

»Hop, páni,« riekol notár Korbel' a napriek svojmu objemu dosť šibko zhybol sa k zemi, »interessantný nález! Vlasová ihlica! Ako príde harnádla do Kornelovho príbytku?«

»Iste ju Dora vytratila zo svojej frisúry,« poznamenal Polanský.

Ihlica išla z ruky do ruky. Pohľady hostí sústrednily sa na tvári Kornelovej.

»To sú domáce tajnosti, zahrnel Karol Kaňa; »nezabúdajte, že je diskretnosť povinnosťou hosta.« Ale v duchu chystal sa k zlostným potvárkam.

Kornelovi vystúpila krv do tvári. Werner to pozoroval a vzbúril spoločnosť k odchodu. O chvíľu sedeli hostia v saňach a leteli k blízkej Kornelovej hore. Svorka psov poskakovala za saňami.

Kornel Belan skoro osamostatnel. Matky vôbec ani nepoznal. Pred dokončením gymnásia vzal ho otec zo škôl ku gazdovstvu, ktoré nestačil riadiť následkom porážky, oslabivšej telo jeho. Za prvou nasledovala druhá porážka, ktorá uložila starého, voždy mrzutého muža do hrobu. Kornel vyvínoval sa vo školách pomaly, učil sa ťažko, čo sa však naučil, čo pochopil, to stalo sa jeho úplným majetkom a vrylo sa mu do hlavy i duše nevymazateľnými črtami. Medzi druhými nevynikal, nevojvodil, no bol svojou silou telesnou oporou všetkých slabých. Vtedy sa školskí chlapci ešte prali bohatýrsky, telesná sila bola drahocennou vlastnosťou. Dnes pravda počínajú sa shovárať už v štvrtej triede asi takto: prosím, dovoľte, jestli by sa páčilo; na ulici klaňajú sa švižno, kúria cigarety a pozerajú za dievčencami.

Celý školský beh Kornel len tak aksi pre-vegetoval: nezostalo mu z neho nijakých dojmov, nijakých rozpomienok. Nerojčil, neplakal, ani nezabúrila v ňom radosť. Doma sovrelý ho všedné starosti do suchých ramien a nevypustily viac. Ani nepokojný a elektrinou preplnený rok štyridsiatyôsmy nereagoval na jeho nervy: raz iba cítil úzkosť, keď utekal ako 21-ročný šuhaj pred dobrovoľníkmi ... No obe strany videly, že nenie nebezpečný, a daly mu svätý pokoj. Svet ho znal ako prostodušného, nie zlého podivína. Tak dožil sa štyridsiateho roku, neohliadajúc sa nazad a nesliediac napred. Mnoho u nás ľudí, čo hynú tichým vegetovaním. Ale človek predsa musí mať predmet, v ktorom sa sústreďujú city jeho; Kornel vpadol podivným psychologickým

processom do zášti proti Ženám, ktoré mu nikdy nič zlého neurobily a o ktoré sa ani nestaral. Zdalo sa mu, že ženy sú buričmi ľudského pokoja, a on ľúbil mier a tichý tok života. Keď vyšiel v horúci, bezveterný deň na pole svoje, videl nepohnute stáť zrelú bielu raž, nebo jasné, tiché vibrovanie vzduchu, lenivý tok rieky, plnej priehlbín, všade tichosť a ustalosť, akési príjemné bezvládie: »oj,« vzdychol, »vidím šťastie, som spokojný!« Duch jeho vpil sa do tichej, jasnej prírody, a tešil sa smierlivo lenivej sladkosti, nenarušenému mieru. Jestvovať treba tak, aby človek nešípil, že jestvuje, že je bytie spojené s mukou alebo námahou. A tu ženy nás večne upomínajú na náš byt, ony sú mlunou, ktorá zapríčiňuje búrky. Hlúpo. Prečo nehovoríme ku potoku: ty tečieš, ty tečieš, ty tečieš!? Nie, takí nerozumní a jednoduchí nie sme, to by bolo naivné, netrebné, my vidíme tok, dáme mu tiecť, a tešíme sa večnému pohybu, šumu a životu vodnému. No a nám privolávajú so všetkých strán: ty žiješ, žiješ! No a ako žiješ, zle žiješ, nerozumieš žiť! Vidíš, takto by si mal žiť! A ženy sú hlavným momentom nepokojov. Odporno!

Belan čítal dosť mnoho. Večerom bral medzi kolená svoje milé čello a vyludzoval z neho podivné, citné, ba až prepíate sentimentálne fantázie. Hlbokým bôlom stenaly basové struny, medzitým čo estruna triasla sa v túžobných, zamierajúcich traseniach. Keď sa niekto sblížil, prestal hrať, alebo, na úsilnú prosbu, zahral nechutne nejaké nemecké sólo. Čo ozývalo sa vlastne v oných samotárskych fantáziach? Boly to stony väznenej duše, ktorá neuspela sa vyvinúť, nemala priestoru rozpiatť krídla svoje? Boly to zdusené ohne mladosti, ktoré nikdy nepreborily sa zpod kôry?

Isté je, že niet dvoch ľudí, čo by mali jednaké tváre. Nevyčerpatelné formy má príroda v úzkych hraniciach telesných. No ešte istejšia pravda je, že nieto v ľudstve dvoch jednakých duší. Tam pole široké pre poesiu. A práve preto je ona večná, mnohotvarná, nevyčerpatelná. Voždy pohybuje sa v starých kontúrach, no niet počtu jej tvarom a obrazom. Čo je poesia? Je večná túžba po kráse duchovnej, zjavujúcej sa vo viditeľných krásnych formách.

Kornel, omámený tichosťou svojho mieru, žil bez ideálu, bez vyšších túžob. Jemu konečne nebola nepríjemná divá cháska rozpustilých, ľahko žijúcich ľudí. No v najrozuzdenejšie chvíle pocítil akýsi dutý, utajený bôľ. Bôľ nepredral sa až k modzgu, on sídlil hlboko v útrobach; soznanie nezasvietilo nad ním jasnou pochodňou. A divno, čím viac pribývalo rokov, tým jasnejší bol ston ujamenej duše. Túžila po svobode; všetky zovnútorne jej atribúty Kornel mal, a predsa chvíľami cítil tlak jarma. Veď, čo je svoboda?!

III.

Koreňovská bývala na dve strelenia od Vyškoviec, pod samým vrškom, tiahnuším sa ponad dedinku. Z predku bol jej dom na poschodie, od zadku bol cele ako prízemný dom, s poschodového obloka mohols' rukou dočiahnuť kamenistú pôdu vrška. Na ľavo, ešte vyše než dom, stál kostolík zapustnutý, v prostriedku starého cintorína. Časom utratil kostolík svojich veriacich, patronát sa málo oň staral. Každoročne iba raz slúžila sa v ňom omša, aby zostal domom Hospodinovým. Staré lipy neobyčajnej veľkosti okrasľovali cintor i kostol. Do cintora už nepochovávali. Za kostolíkom, pristavená k múru, stála kostnica. Bola to nízka, okrúhla rotundica; vyštrbená diera, niekedy oblúk, dovolila nazreť dnu. Tam medzi kamením rástla prhláva a loboda. Asi päť umrlčích hláv a niekoľko dúčel a kostí upomínalo na oprávnenosť toho pomenovania. Hneď pri kostole otváral sa hlboký výmol, ktorým hučala kalná riava v dažďový čas.

Z oblokov domu otváral sa veľkolepý výhľad na rovinu, len málo zvlnenú nepatrnými návršíami a plytkými dolinkami. Na pravo v rovine ležala dedinka Suroviny. Na ľavo tiahly sa široké hory, pretrhané neúrodnými piesčninami.

Dom pani Koreňovskej sriadený bol nie bohate, avšak pohodlne a vkusne. Za hospodára mala Jozefa Boricu, na vnivoč vyšlého sedliaka. Padol v obeť národnému pohybu v čas revolúcie. Verný panoš bratov Koreňovských opustil v búrlivé roky dom svoj i ženu a vydal sa na výpravy dobrovoľnícke. Medzitým hynulo gazdovstvo jeho. Prišly honby na verných, ostatok rozplynul sa v pravote o usedlosť, zaujatú zradným okkupantom. Koreňovská upravila mu byt v prízemí a tešila sa, že môže byť vďačná vernému človeku.

Borica bol územčistý muž, modrooký, s otvorenou, jasnou tvárou. Bol asi z takzvaných biblistov, no bez fantastickej príchuti. Ľud náš, obývajúci rovnejšie kraje, nemá toľko poetického nádychu, ako ľud, obývajúci tatránske doliny. Zato je reálnejší a vládne humorom, ba i sar-kasmom. Už oblek jeho poukazuje na reálnu, solídnu postać. Tvrdá, široká bota, v zime kožuch s hazuchami, belasé nohavice — to nie je také malebné, ako voľný krpček a vkusná huňka Oravcova.

Avšak istejšie stojí sa na hrubej подоšve a väčšia zámožnosť hľadá z červenkastého, tulipánmi ozdobeného kožucha.

Borica bol príkladný, verný hospodár, ba môžeme riecť, priateľ svojej veliteľky. Často býval jej radcom a tešiteľom. Ona ho aj pri poradách voždy pekne na fotel usadila, sama naliala mu vína a podniesla peceň s nožom, z ktorého si on ukrojil až smiešne malú smitku, lebo vraj »chlebom nesvobodno opovrhnuť«. Riedko chodieval na poschodie. Stávalo sa to obyčajne len raz za týždeň. Hovoril ticho, v krátkych vetách, často si hľadel šedivé vlasy, na stred hlave pravidelne pútcom rozdelené. Siahaly až na plecía a boli voždy v ladnom poriadku. Že na jeho, Beta, viedla dozor nad ženskou čeliadkou, a preto nepožívala u nej veľa lásky.

Do prvého poschodia viedly pohodlné drevené schody. Sieň skvela sa čistotou. Na stenách visely obrazy všedné, ktoré často vídavame u nás: dievča s baránkom, štyri čiastky roku, päť ženských, predstavujúcich päť čiastok zeme. Na pravo boli tri izby, salónik, stolová a spalňa. Na ľavo izbica Gusty. Priamo proti schodom, s výhľadom na kostolík, hostovské dve izby.

Koľko ráz prebehla stará pani hore-dolu schodmi čez deň? Boh zná; no raz si ju videl hore riadiť, prach utierať, a za okamih už stála v prízemí pri sporáku, alebo udeľovala v čeladníku svoje rozkazy. Jej láska ku Guste bola veľká. Náhradu za utratené šťastie, všetku útechu bohatého ženského srdca, celý život svoj videla v nej, a sústrednila na ňu myšlienky, nádeje, city duše svojej, prečistenej ohňom tragiky životnej.

Gusta sedela pri obluku a hľadela na snehové pole. Dobrodružstvo, tak šťastne prestaté, nezostalo celkom bez následkov, nervózne bolenie hlavy trápilo ju od niekoľko dní. Za ňou stál Werner a zádumčivo mlčal. Prišiel si pre pôvodné zprávy o divnom blúdení. Samo sebou rozumie sa, že chýr o tom rozletel sa celým krajom.

Julius Werner býval od troch rokov hosťom u Koreňovských. Neprešla nedela, že by nebol u nich trávil popoludnie. Gusta rada počúvala jeho umný rozhovor, úsečné poznámky, príjemný jej bol jeho krotký mrav. A predsa boli pre ňu návštevy jeho prameňom nepokojov. Ženskou dôvtipnosťou spozorovala, že v tichom mužovi rodí sa silná náklonnosť k nej. Jeho ľahostajná zovnútornosť pokrývala ohne náruživosti; Gusta triasla sa pred okamikom, v ktorom vybúšia. Ona sa dobre cítila v jeho prítomnosti, dôverovala mu, vážila si jeho priamu čestnosť. No o nejakej tuhšej náklonnosti nebadala nič. Mnoho ráz trátila sa, keď prišiel, usilovala sa dokázať mu, že jej priateľstvo k nemu nemôže

prestúpiť hranice, za ktorými leží sblíženie sa dvoch súrodných sŕdc. On znášal trpelivo také zanedbávanie, presedel svoj čas u tetky a prišiel zas. Tetka pravda robila si isté pekné plány.

Kto plánov nemal, bola Gusta. Siroba je pôvodom istej zavretosti, nesmelosti. Nikdy láska rodinná nenahradí lásky rodičovskej.

Do dvora vjazdily sane. V bunde s Širokým bobrovým golierom sedel Pavel Húžva.

Werner sa hlasno zasmial.

»Teda účinkuje Polanského recept! Slečna, ide zaľúbenec!« riekol s chutným smiechom.

Gusta obrátila sa k Julovi Wernerovi s tázavým pohľadom.

»No veď uvidíte. Hovorím, ide zaľúbenec.«

V predsieni stretol sa Húžva s domovou paňou. Kočíš vliekol rozličné podarky hore schodmi. Bez podarkov nešiel Húžva k »pánom«. Pani kázala slúžkam sobrat s hosta bundu, on sa mladicky skrútil a zavesil ju sám na klinec. S mnohými poklonami dopratal sa konečne do izby.

Werner sadol do kúta na stolec a krotkým úsmevom pozoroval obeť nesmyselnej márnivosti. Húžva bol sladší ako svieža smokva, blížil sa často ku Guste, tak že niekoľko ráz reterovať musela, siahal jej po rúčke, lhal svoje najsmelšie lže, krčil sa, hľadel ako zo sna, lichotil nezručným spôsobom, tak že z jeho lichotivých slov vyšla často hrubosť. Guste bolo najprv otupno, neskôr vpravila sa do humoristickej nálady, ba riekla čosi o príjemnej usadlosti, o svojej nenávisti naproti vetroplachom a holobriadkom. Húžva rástol. Ešte sa prívetivejšie krčil, ešte častejšie drapkal za rukou Gustkinou, a pozeral víťazne na Wenera.

Konečne sa pobrali obidvaja hostia. Húžva stisol rúčku devy pri odbierke, pošepol jej niečo na uško, tak že sa ona dala do nervóneho smiechu. Werner zostal dlhší čas v predsieni s Koreňovskou. Húžva čakal ho, sediac v saniach, pravda, nie bez toho, aby nebol hádzal zaľúbené pohľady do oblokov na poschodie.

Sotva zmizly sane z dvora, Gusta zase padla do zádumčivosti. Akúsi pustotu cítila v duši. Len Čo slnko zapadlo za kostolný vršok, bozkala tetke ruku a odišla do svojej chyzky. »Čo ti je, dieťa moje?« pýtala sa jej tetka.

»Hlava ma bolí. Dovolila si hostom kúriť, to ma ešte viac rozdráždilo. Veď tu dusno!«

»Zo salónu do jedálne,« podumala deva a sadla na odstlanú posteľ, »a z jedálne do izbičky; to kruh môjho života!«

Na obloku kvitly ľadové kvety. Celé palmové, exotické bujné formy kryštálové vyčaroval mráz na chladnú tabuľu. Pred jej oči vystúpila vysoká postava Wernerova. Jeho časté návštevy mali svoj pochopiteľný význam, hoci sa on o ňom nikdy nezmenil. »Ľadový, strojný kvet,« snuvaly sa jej myšlienky, »prečo z neho takým chladom veje? Prečo nemôžem pohovoriť s ním tak od srdca, zdôveriť sa mu s voľnou dušou? Aký je tichý, nemý, oddaný, no mňa trápi, mňa tiesni jeho oddanosť. Na otázky odpovedám otvorene, ale prečo nenúti ma nič prihovoriť sa mu bez otázky, tak ako k tetuške? Možno, že nemám srdca, že som hrdá bez povedomia, chladná, bezcitná. I dnes pozrel na mňa tak významne, teplým, dlhým pohľadom. Mňa striaslo. Mne to bolo nemilo, chladom ma zarazilo.«

Bolo počuť tiché klopanie na dvere.

»Spíš, Gustka?« ozval sa hlas tetky.

»Nie, tetuška.«

Pani Koreňovská vošla. Oči mala plné slz, jej prse dmuly sa, tvár svietila rumenom.

»Čo vám je, tetuška?« nalakaná spýtala sa deva.

»Nič, dieťa moje. Nesiem ti vážnu novinu.«

I počala objímať bratanicu, horúcimi bozkami zľúbala jej jasné, hladké čielko.

Gusta zbledla. Predcítla, čo to za novina. Nastalo ticho. Gusta hľadela strmo pred seba. Obe ženské si porozumely.

»Nuž spi, dieťa moje ... rozhodni sa až ráno, lebo ráno je múdrejšie než večer, ono hovorí bleskom svetla, večer šepce tieňom. Mala si ho vidieť. Láska a verná oddanosť zaihrala v jeho tvári. Vrucne mi celoval ruky. »V týchto rukách leží moje šťastie,« riekol, a veď vieš, aký je zdržanlivý a triezvy v slovách. Starý blázon krikol zo saní a pretrhol jeho prosby, jeho pekné, otvorené slová. Len rýchlym pohľadom vyrazil svoju prosbu. Nuž nie v mojich, ale v týchto malých, bielych rúčkach tvojich je jeho šťastie!«

»A moje?« spýtala sa deva vážne.

Koreňovská sa trhla. Ešte nikdy neprotivily sa mysle a želania jej s želaniami Gustínymi. Ona tak žila sa v jej dušu, znala, aspoň myslela znať všetky jej city a náklonnosti, že nemohla pochybovať o jej súhlase. Veď bol Werner znamenitý mladý muž, na ktorého pozeraly mnohé matky s utajovanými želaniami. No, v

otázke »a moje?« zvučalo nie, isté, určité nie. Dávno sa toho bála, a predsa strnula nad istotou.

O týždeň prišiel Werner. Po večeri pribehol k tetke do ambitu. Celý čas bol prívetivý, pokojno veselý, celkom spokojný. Ako sa octnul sám s Adelou Koreňovskou, prejala ho zimničná netrpelivosť. Nahol sa k nej, že skoro uchom svojím dotýkal sa jej úst. Adela pozrela naňho priamym, srdečným pohľadom a chytila ho za obe ruky.

»Trpelivosť, trpelivosť, pane Werner! Ona je i pre mňa ťažkou hádankou.« I rozpovedala mu na krátko svoj rozhovor s Gustou. Tvár mladého muža zatemnila sa. Zdalo sa, ako by bola zostárľa. Potriasol svojimi rusými vlasmi a vošiel do chyže, celkom tichý a zdanlive veselý. No Gusta šípila, prečo ponáhľal sa za tetkou. Ona súcítla s ním. Blahodarná určitosť zobudila sa v jej duši; cítila sa byť silnou, cítila v sebe schopnosť sdeliť silu svoju iným. »Úprimné slovo, lekárstvo pre dušu,« hovorievala tetka. Gusta tedy rozhodla sa, že svalí ťarchu s prs svojich a obľahčí sebe i jemu. Oči jej zasvietily krotkým svetlom lunny. Tvár oživila, zduchovnela.

Vstala a pokročila k nemu; ticho vložila ruky svoje na jeho plecيا, tvár jej sblížila sa k jeho tvári, hrudou temer dotýkala sa jeho prs.

»Pane Werner,« počala prsným, hlbokým, citom zvlneným hlasom, »máte pred sebou nevďačnicu!«

Werner cítil sladkosť devinho dotknutia, jeho plecيا páľily ho slastno pod ľahkými rúčkami krásavice. Dych devy búrny, odryvistý ovieval jeho tvár. Blesk očí Gustiných bol oslepiteľný, on nevoľno zažmúril na chvíľu oči. Triasol sa, už ju chcel pritisnúť k prsiam ...

»Keby ste precítiť mohli, čo som podstúpila čez sedem ťažkých nocí,« pokračovala rozjatreným, traslavým, no zvučným hlasom, »vy by ste mňa azda neodsúdili, vy by ste pochopili moje rozhodnutie. Ja si vás vážim — milujem,« riekla tichšie, »vy ste môj brat, môj rodný brat! Viac mi nemožno!« i položila ruku na srdce, hľadiac na mladého muža srdečnou úprimnosťou. Potom chytila hlavu jeho do oboch rúk a bozkala ho na čelo. Akým horúcim plameňom páľil ho tento bozk ... rozlúčenia! Anjelská, čistá úprimnosť rozohnila ešte jeho lásku, ona mala byť vodou na plamene, a bola olejom. Werner sa odvrátil, lebo mu zvlhly oči. Tri roky nosil v hlbine srdca svojho nádeje, ktoré sa rozplynuly v nič v troch minútach.

Tetka našla oboch v nemom rozčúlení. Pozrela na Gustu a prešla čez izbu.

V spálni prevládal ju bôľ. Hlasno zaplakala a pohrúžila sa v tichú modlitbu. I jej nádeje rozplynuly sa v paru a dym.

A Werner zase chodil po nedeliach do Vyškoviec, zase len hral na piano, bár menej žartoval a držal sa ešte ďalej od Gusty.

Jej krása prestala byť preňho žiaducím predmetom túžob, on tešil sa ňou, ako tešíme sa krásou básne alebo obrazu. »Moja Galathea,<< hovorieval sám k sebe. »Živá bytnosť, volajúca k šťastiu a pôžitku, vystúpila zase na svoj mramorový piedestal a premenila sa na sochu, studenú, neprístupnú, no krásnu.« Kus nemeckého idealizmu sedelo v jeho krvi. On obdivoval krásu ako umelec, ako znalec. Sliedil za jej voľným krokom, podával mantillu, tešil sa jej sýtej, farbistej, plnej kráse. Naraz zazdalo sa mu, Či nehrá smiešnu úlohu, či nenie v ceste jej šťastiu, či ju nevrhá do kriklavého svetla, do podozrenia? I vystal mesiac. Prišla od nej kartička. »Čím sme vás urazili?« písala Gusta, »tetka je smutná, že sa od nás vzdalujete; keby ste znali, ako vás ctí a miluje! Myslela som, že ste nezdraví, no pravotár Zvonár rozprával nám, že ste sa výborne bavili po tri nedele u Belana, nášho nenadáleho hostiteľa. Jarné slnko už vyvábilo trávu na našom milom vršku. Chceme vŕnst do dubiny nad kostolík. Nuž prijdte, a tetka by rada, keby ste toho misantropa Belana nejako privábili, je jeho dlžníčkou, rada by ho uhostiť za dobrú pomoc a nocľah minulej zimy. Všetky pravoty proti nemu zastavila a sama platí útraty. Za tú cenu by mohol na pár hodín strpeť »viechy«! Prijdte? Prosí vás o to vaša Gustka.«

Werner zaradoval sa kartočke. Silný muž, ktorý poľovníckym nožom skolil poraneného diviaka, rútiaceho sa naňho, stal sa povolným deckom v rukách devy, u ktorej mu nekynula už viac nádej. Pravda, mi neradi žijeme bez nádeje. Ona rastie vždy a všade, na rumoch i na hrobe. Ako by si vedel vážiť lásku krásnej ženy! Ako by omladol, okriak, aká perspektíva kynula by mu v budúcnosti! No, že Gusta nekoketuje, vedel. Že má samostatného ducha, nebolo mu neznáme. Že sa ľahko nepremení, to mu rozum ukazoval, no, srdce, srdce predsa zabúchalo časom ...

Že sám neopovrhne povolaním, bolo mu jasné, no menej jasné mu bolo, ako vyplní druhú čiastku prosby, o Belanovi. Želanie milých dám bolo mu vzácne a drahé. Sadol na svojho Betára, bieleho ako srieň, a zajazdil do Surovín, hoci bolo už dosť pozde. Ďuro prejal z rúk jeho úzdu, on šiel záhradou. Čez otvorený oblok vinuly sa tóny čelia. Sladké, dumné, fantastické to byly tóny! Ony byly nekonečné ako vesmír, hľadaly niečo, avšak tratily sa v nekonečnom priestranstve a nedosiahnúc cieľa zunely bez ohlasu. Boly to nejasné, neurčité,

umením nesystemisované melodie. Jedna prechádzala do druhej bez vnútorného súvisu, kontrastovala s predošlou, nepojila sa duchovným sväzkom s nasledujúcou: no čez všetky vinul sa cit túžby, výraz boja, vymaňovania sa bezvýsledného z akýchsi pút, z ťažkého jarma.

Werner zastal u obloka a počúval.

»Tento Kornel je hlbší človek, ako sa ukazuje! Alebo sa pretvaruje! Ba či ho netrápi dávna, nezabudnutá rana lásky? Či jeho nenávisť naproti ženským nezrodila sa na pôde sklamaní? Dobrý večer, Kornel,« doložil hlasno a oprel sa o oblok.

»Špehún ,« zamumlal mrzuto Belan a strčil sláčik medzi struny pri kobylke.

»Nie schválny! Prišiel som ťa volať na vychádzku. Dostal som z Viedne nový revolver, môžeme ho oprobovať na vyškovskom kopci. Tam rastú duby.«

»Nedbám! Ale roboty je veľa.«

»Veď pôjdeme v nedeľu, ty večne zapriahnuté zviera.«

»Dobre!« –

»Môžeš sa trochu pricifrovať; čakám baróna. Aby ťa nezastal v tvojom poplátanom pluviiare.«

»Čo mi do tvojho baróna!« odsekol Kornel; »nuž ale veď pod' dnu!«

»Niet času! Daj ruku, že prídeš. Čakaj ma okolo druhej, ohlásim ťa!«

»Aspoň posúdiš moju toaletu, či sa hodí pred oči tvojho fufnavého baróna!«

»Skysneš, brat, skysneš! Už sa ťa chytá plieseň.«

»Ani tvoj kvet nenie zdravý,« s úsmevom poznamenal Kornel, ktorý vedel o srdečných nesnádzach svojho priateľa.

»Ako to len môže človek tak hniť?«

»Tys' Nemeč, úzky ako tylo noža! Nechcel bys' piva a olomúckych tvarôžkov?«

Ďuro podviedol Beťára a o chvíľu ozýval sa dupot koňský, vždy slabšie a slabšie.

Kornel vzal čello a hral ďalej.

Možno pozorovať, že u našich, ačpráve ne-národných, urputne odrodilých ľudí, ukazuje sa slavianska príroda omnoho markantnejšie, ako u nás povedomých národovcov. My sme ľudia myšlienky, teoriou presiakli, ideami zvýšení, a preto ťažko nám javiť sa konkrétne, vypuklo v slavianskej prírode. Tamtí, ačpráve theoreticky protivia sa menu a názvu Slaviana, sú ním každým dychom, každým citom. Ich slavianska príroda len tak kričí z každého pohybu,

pravda, len pre tenké uši. Treba len cudziu škrupinu oddrapit a ukáže sa nám svojské jadro. Kornel bol čistá slavianska príroda, obtiahnutá škrupinou cudzinského vychovania. Preto azda pozval Wenera Nemcom, ktorý následkom svojej blízkej známosti s Koreňovskými omnoho viac súcitil s národným, slovenským dielom, ktoré počalo sa v tie časy rozvíjať a bralo na seba určitý, praktický ráz zakladaním, poťažne podporovaním čisto národných ústavov. Wener zúčastnil sa značnými summami pri obetiach, a bol predsa »Nemcom,« kdežto Kornel necítil nijakej sympatie k novému ruchu, nenávidel »novoty,« »hladných nespokojencov,« >>problematické osobnosti,« ako nazýval oddaných ľudí našich, a bol predsa slavianskym človekom v každom ohľade. Tak máme v horných stoliciach renegátske zemianstvo, ktoré má medzi sebou rýdze slovenské typy. Všetko ich vykrúcame, všetka pretváarka nemôže zaokryť ich skutočnú prírodu. Nech zahovorí v hlavách ohnivú víno, nech udre cigáň na tón ich srdca, a maska padá! I počne si pokreskávať zatatý neprajník tupiteľ ľudu svojho tak, ako si pokreskávali nezkažení predkovia jeho. Sladká rodná pieseň zavznie z úst, ktoré čez deň drvily maďarčinu. Pravda, to platí o starých. Vychovanci najnovších čias sotva zachovajú v sebe nenarušene starú prírodu. Priveľa jedu púšťali do ich žíl.

Tóny znamenely. Kornel sa zamyslel. Ani sám nevedel, ako to prišlo: prišla mu na um postava mladej devy, ktorú mimovoľne prijal do bytu v búrlivej zimnej noci. Všetmožne hľadel predstaviť si jasné črty tvári — no akási hmla ich pokrývala. Len ťažký, dlhý vrkoč, malá nôžka s belasými žilôčkami a alabaster jasného čela zobrazil sa mu.

IV.

»Proč se bouří národové, a lidé daremné věci přemýšlují? Sestupují se králové zemští, a knížata se spolu radí proti Hospodinu a proti pomazanému jeho. Ale ten, jenž přebývá v nebesích, směje se: Pán posmívá se jim.« Tak recitoval Borica, stojac pri obloku. Rudé ruky jeho byly zopäté, zrak vlhký. Mal oblečený sviatočný kožuch s bielymi barančenými hazuchami; zpod hrdla visely mu stužky pláténé, ktorými zaväzuje sa pod hrdlom košela. Vykrojený lajblík vyšívaný bol červeným hodvábom a okrášlený olovenými gombičkami. Temnomodré nohavice mal v holienkach vysokých čižiem. Bolo vidno, že chystá sa do Surovín do kostola. Každú nedeľu hrúževal sa už ráno v hlboké rozmýšľanie. Ved' v robotný deň nebolo času na dumy. Vtedy mu najživšie zjavovali sa výjavy minulosti, chvíle búrneho rozjatrenia i okamihy strašné, zničujúce. Nedaleko od Surovín, na pustom pieščitom návrší vyrástol cez noc strašný, bezlistý, smrtný strom. Strašná cesta z mestečka do jeho večného stínu! Spolu konal ju s Koreňovským. On dostal milosť — Bože môj, milosť od — šarhov. No, pán jeho! Ešte vidí pokojnú tvár mučenícku, avšak oči, oči prezradzovaly strach, bôľ a lútosť!

Preto zvlhly oči staríka, preto zaspieval s žalmistom. Konečne sa trhol a obrátil k dverám.

Práve nimi vošla Gusta.

»Kam, strýčko Borica? Ešte včas do kostola; prečítajte mi niečo,« prihovorila sa mladá deva k hospodárovi, ktorého dľa krajového zvyku »strýčkom« zvala. Strýčko bol tam každý starší človek v pomere k mladšiemu.

Tieň odletel s Boricovej tvári, oči jeho dostaly prívětivý výraz. Krýdlom svojho kožucha utrel lavicu, hoci sa len tak lisla Čistotou, a ponúkal devu, aby si sadla; »za vrch stola,« doložil. Sám pritiahol k stolu drevený stolec s massívnym dreveným operadlom, v ktorom bola vykrojená diera v podobe srdca.

Keď Gustu trápily smutné myšlienky, keď v nej zabúril nepochopiteľný nepokoj, voždy sbehla s poschodia do bytu Boricovho. Za nejakú chvíľu mizly myšlienky, utíšil sa nepokoj.

Borica otvoril bibliu a počal čítať. V jeho hlase bolo niečo slávnostného,

vážneho. Nečítal plynno, bolo badať, že oči jeho obzerajú písmeny; hlas nemoduloval, dôraz na jednotlivé slová nekládol. A predsa zvučala v jeho hlase čudná pravda, hlboký cit a presvedčenie o svätosti čítaného.

Gusta hľadela uprene na staríka. Jej neušlo nič, pohyb jeho úst, spôsob prekladania listov, hra muskulov na vyholenej tvári.

Starík prestal a pozrel na mladé krásne stvorenie; vzdychol.

»Čo vám je, čo tak vzdycháte?«

»Nič, nič; len mi tak prišlo.«

»Aj mne ťažko prichádza.«

»Dlhý život žil som. Mnoho bolo v ňom trpkostí. Niekedy ma pochytia.«

»Rozprávajte mi o otcovi,« poprosila Gusta.

Koľkýkrát rozprával jej už starík smutnú historiú túto! No ona jej bola vždy milou, ako talisman po drahej, večne ztratej osobe. Rozprávka starca bola stereotypná. Tými samými slovami počal, tými samými skončil; bolestná rozpomienka utkvela v pamäti jeho nevymazateľne. Gusta počúvala sotva dýchajúc. Pri opise posledných chvíľ národného mučeníka vystúpily veľké slzy z Gustiných očí. Ony kanuly rýchlym tokom po líčach.

»Dieťa moje, dieťa moje,« rozprával starček, »to byly slová vášho otca v posledné chvíle vo väzení. Vy ste boli pri prsiach, malinký červíček, slabunká, tak že vám života nesľubovali; no duša jeho zaoberala sa s vami; »sotva svet uzrelo dieťa moje, nastáva mu siroba, a aká siroba!« Vašu matku, Pán Boh jej daj slávu večnú, nepripustili k nemu. Ako si žiadal vidieť ju a vás! Už uprosil strážnika; bol to dobrý človek od Komárna, čistý Maďar, zanechal doma drobné deti. Bolo mu ľúto vášho otca; poslal gardistu pre vašu matku. Razom počujeme strašný krik v predsieni väzenia, tam na mestskom dome. Poručík Baday, rodák tu z Bielej, udrel na strážnika! Nastal strašný hurhaj. Matku vašu odohnali od brány. Hnusné nadávky sypaly sa za ňou. Chudák, dobrý dolnozемец dostal strašnú pokutu. Omdleného odniesli s dereša do špitála. Od tej chvíle prestal otec váš stenáť za ženou a vami. Vzdor svietil mu z bledej tvári. V posledné minúty už nás mali odviezť, tešil nás, a jediné slová jeho byly: »môj národ, môj ľud slovenský!«

Tamhore ešte volal: »vstaň, národe môj, my mrieme, ty budeš, ty musíš žiť! vstaň, ľud môj!« Bubny zajačaly. Ó, aký hnusný to bol treskot! No hlas otca vášho prevýšil vír bubnov, »Slováci,« bolo počuť jasno, ostatné slová ohlušené byly bubnami a kommandom »vidáz!« Střpol som, oči mi stěmnelý.«

Ticho zavládlo v chýžke. Drevené hodiny siplým hlasom počaly biť. Gusta sa vzchopila, potriasla ruku Boricovu a ušla.

Jasný nedeľný deň bleskotal nad krajom. Škovránky jasaly v čistom vzduchu a šibaly z výše do tuhozeleného osenia. »Budeme mať peknú pohodu,« riekla pani Koreňovská ku Guste, »vyjasni už tvár; som už stará žena a predsa teším sa každej vychádzke do zeleného. Gustička, nože jasnú tvár ukáž tomu slnku.«

Lesť Wernerova vydarila sa úplne. Belan upadol do »miešanej« spoločnosti ako bomba. Krása »lunných« očí Gustiných urobila na Kornela hlboký dojem. Koreňovská bola prívetivá, vďačná a pritom zdržanlivo blahorodná. Divná vec, Belan sa skutočne srdil na Pavla Húžvu, keď sa urputne strkal do tvári devinej, keď jej podával bukrétu, keď jej ponúkol rameno na zpiatočnej ceste; alebo keď Polanský dovolil si trocha hrubý vtip, ktorému sa Húžva z plnej hrudi smial.

»Starík,« zamrmlal sám k sebe Kornel; ale tu mu prišlo na um: »veď som ja sám dosť starý!«

Letom častejšie zachádzal ku Koreňovským, najprv len s Wernerom do sadu, lebo ku kostolu, konečne i bez neho do domu. »Ženský duch oviol ma v zimnej noci,« hovorieval sám a nádych hnevu ho oviol mrazivo. No hnev topil sa a roztopil ako sneh, ktorý mu dohnal do mládeneckej chyže dve šlechtné ženské bytnosti.

A lunné oči zasvietily nad hlavou muža magickým bleskom. Tak idú protivy životom ľudským. Neveríte?

Aká divná, utajená sila prelomila tvrdú škrupinu duše jeho? Aké teplo vhostilo sa do hrudi, aké cenenie života, aká túha po duchovnom pôžitku!

Leto zahrieva zem, i uňho v útrobe leto! On chodí denne do Vyškoviec, denne mlčí u boku Gustinom, lebo dáva krátke odpovede. Idú na prechádzku ku kostolu, obzerajú večerné pole, hľadia, ako dvíhajú sa pary na obzore, ako svieti temnomodré nebo, počúvajú, ako škrieka v lúčinách chriašťel. A zase vrhá sa Belan do práce, chodí poľom, pestuje lúky, kope drenáže. Gusta oboch mužov považuje za priateľov. Jej nie sú nemilé návštevy Belanove. »On nie taký nudný, ako Werner,« dumá, a predsa Belan menej hovorí; menej hovorí, no nehľadá na ňu tak citlivo, tak bolestne, to jej milé.

U Belana nastalo naozaj akési omladnutie. Jeho hra na čello dostala zrejme obrysy, túžba, trasúca sa zvukami, nenie taká nekonečná, bezhraničná. Vypuklo javí sa vo fantáziách istý predmet.

»Túžievam po kráse!« riekol raz na vršku u kostola ku Guste, ktorej líca horely večernou letnou horúčosťou, »lebo som nepocítil nikdy jej dychu. Drsný môj život bol taký jednoduchý, bez rozčulenia. Žil som spokojne — no už tak nežijem.«

»A jako žijete ?«

»Ináč; neviem sa vysloviť! Už i polovka sa mi príkri. Boli sme na postriežke na diviakov. Predtým býval som celý uchom, ani pohyb lístka neušiel mi. A teraz vystrčí veľký brav rypák svoj z húštiny, ja medzitým hľadím na krásu bukovej hory. Zbadal ma a pošiel inou stranou!«

Kornel hovoril priamo, otvoreno, bez nejakého zvláštneho cieľa. No na Gustu urobily slová jeho mocný dojem.

»On túži po kráse,« podumala, »a nevidí jej; jeho duša hľadá ideále, zamestnanie, a nenachádza ho. Myšlienky, za ktoré mreli otcovia naši, nepohly ho! Sedmispáč, sedmispáč, presníval život!«

Slnko klonilo sa k západu.

»Jesto i hlbšia krása u nás, ako bukova hora,« ticho riekla Gusta a pozrela na Kornela úsmevným, plným pohľadom; »vy jej nebadáte, vy studeno idete vedľa nej. Kde máte oči?«

Kornelovi trepalo sa srdce v hrudi. Čo to, veď posiaľ ani nevedel, že má srdce?

»Áno, jesto krása, ja ju vidím. Doteraz zakrýval som oči pred jej bleskom. Pomstila sa, ona je víťazná — a krutá. Vae victis!«

»Oj nie! Vy ste boli voždy víťazom, vy hádzali ste meč svoj na váhu, aby oná krása, zlatoskvúca krása, zahanbená bola! Bezcitní, bez-žalostní ľudia!«

Zrelá, silná vôľa viala z celej osobnosti Gustinej. Ona rovno vyrástla pred ním, pol ľahkého ručníka skízlo jej s pleca. A pri všetkej kráse, pri ohni, čo za hlboký, tajný bôľ v jej očiach, aké to rozorvané vibrovanie v jej črtách?

Kornel dávno sledil za Gustiným charakterom; on pozorne sprevádzal jej obyčaje, skúmal slová, smysel jej bytu. Ona sa halila pred ním do akéhosi závoja, keď myslel, že ju už chytá za ruku, unikala ako silfida. »Fanatismom páchne,« riekol bol raz o nej Karol Kaňa, ktorý pri všetkej zovnútornej hrubosti a mravnej spustlosti mal bystrý prirodzený rozum. Ba či nemá pravdu starý kmín? premýšľal neraz Kornel. Nuž ale či môže byť taký tichý, čistý, skvostný fanatizmus? To jediná seriózna ženská! Z nej tak hľadí um a upevnené, plasticky vypuklé náhlady.

»Bezcitní ľudia,« opätovoľ za ňou Kornel na zpiatočnej ceste. »Ona mi

krivdí. Veď od pol roka som samý cit! Na staré roky sa blazniem,« doložil s horkou ironiou a vošiel do izby. Tam ho čakal Špaly s Polanským.

»Na mena Húžvovi,« volal Polanský, »starý blázon chystá veľkolepú hostinu! Doniesol som mu gratulačnú kartu od jeho nevďačného ideálu!«

»Nejdem,« odvrkol Kornel. Hostia zbadali jeho zlú vôľu a odišli.

Belan bol rád samote. Chodil po sade, vrčal s Dorou, nadal Ďurovi, a predsa rozladený sadol na svoj diván, keď noc pokryla kraj.

Tajnosť mladej devy ťažkým bremenom ležala mu na duši. Ona mu často vytýkala hluchú bezcitnosť, slepotu vnútornú pri »ostro- zraku« telesnom.

»Snáď som zalúbený!« pomyslel konečne. Tu sa musel hlasno zasmiať. Myšlienka bola mu pridobrodružná, prikomická. Nuž a predsa neschádzala mu s mysle tá jasná, »lunná« tvár, tá vysoká, junonská postava, ten svit veľkých, tmavých očí!

Namiesto smiechu chytil ho úžas do klepiet! »Bože môj, aký to nesmysel, trápny, bláznivý, a predsa, predsa!«

Vyskočil s divána a počal hrať na čello.

Nevdojak prišla mu pod ruku melodia melancholickej, hlbkej piesne, ktorú Gusta častejšie hrala na piano. Večná melodia, plná sily a krásy a jednoduchosti (pleonasmus: krása je voždy jednoduchá), večná, posvätná melodia piesne »Nitra milá, Nitra.«

I hral Kornel srdečne, citne; tóny zvučaly plno, skvostne: z jednoduchého nápevu tvorily sa modulácie, rozširovaly sa, rástly ... a vždy zunel nekonečno, nevysloviteľno žalostný refrain: »kdeže sú tie časy, v ktorých si ty kvitla!«

Kde sú tie časy, v ktorých kvitol on? Nikde! Kedyže zabúrily v ňom mladické strasti? Nikdy! Kedy zabúchalo v ňom čujno srdce, rozšírila sa duša? Dnes po prvý raz, keď Gusta hovorila o »hlbšej kráse.« Aké to záhadné slovo sfíny! Ona nie je koketa, ona nemohla narážať na svoju krásu. Hádanka! Tajnosť!

Zdravá príroda, zdravé srdce musí prejsť svoju vulkanickú periodu. Bieda a žiaľ, keď perioda ohňov nevpadne súčasne s kvetom, s pravým, horúcim letom mladosti, keď zasiahne už len jasenné babie leto.

V.

Werner dobre pozoroval premenu v duševnom stave Belanovom. On vždy ešte silno strádal, ešte vždy zkrslý mu pred očima nádeje, čo mu i rozum prísno velí: »Nechaj nádeje, keď si prešiel cez prah takzvaného ženského priateľstva.« Ženské nemajú spôsobu cítiť priateľstvo k mužovi. Ony sú alebo ľahostajné, alebo cítia lásku.

Belan chodil do Vyškoviec, zjavoval sa u kostola, hľadel do »lunných« zrakov, mlčal, trápil sa, chorel.

Jeho nechytla Gusta za hlavu, nebozkala na čelo, nebola dôverčivá, ani nepretala jedným šmahom nádeje. Ba nádeje! Veď Belan nemal nádeje. Veď to skoro jeho dcéra, dieťa; on muž starší, seriósný; za ním život, pred ňou sa on iba brieždi.

A predsa, koľké muky, koľké strádania! Už nemôže vynechať deň, aby nevidel aspoň dom na poschodie, pod ním jabloňový sad. I keď vzdiali sa Gusta k rodine, lebo ide do mesta on nepominie prejsť cez kamenný chodník ku

kostolíku. Sám hnevá sa, sľubuje sám sebe, že to bolo ostatný raz, no na druhý deň pod večer, zase berie palicu a klobúk, zase driape sa príkrým kopcom. Na pravo leží dom Koreňovskej. Ide na starý cintorín, obíde zapustnutý kostolík. Veď ona je v meste. Slnko zapadá, a jeho blesky trblietajú sa v zaprášených tabľách kostola. Divno, dvere sú otvorené. Z nich vyjde kostolník surovinský.

»Čo tam robíte?« pýtal sa Kornel.

»Plnil som večnú lampu, prišla slečna, prosila, abych trochu počkal.«

Triáška pochytila Kornela. Teda ona už doma! Kostolník sadol pod lipu, zapálil si fajku.

»Uteč, uteč!« riekol sám k sebe Kornel. No nemohol poslúchnuť. Otvoril dvere. U oltára, zaprášeného, zanedbaného, stála Gusta bez pohnutia. Pozerala na obraz, ktorý predstavoval mučenícku smrť apoštola Ondreja. Nad jej hlavou silno knísala sa večná lampa. Svetielko v belasom skle, slabo sliepňalo. Bočné dva oltáre pokryté boli plachtami. Na stenách vrezané boli tri náhrobníky s latinskými nápismi. Posledné blesky slnka padajú slabo cez porúchané sklené

maľby obločné. Svätá Barbora, stojac nohou na dele, nemá hlavy, matka Božia nad bočným oltárom prázdne trína ramená. Spasiteľ—dieťa zmizlo z jej rúk.

Gusta začula kroky a rýchlo sa obzrela.

»Ah, vy tu,« nenúteno prihovorila sa Kornelovi, »aká šťastná náhoda! Chcela som do krypty, no predsa som váhala sama. S vami už možno.« Zavolala kostolníka.

Kostolník otvoril bočné dvere, a zostal hore, nemohúc pochopiť, čo tam tí páni hľadajú. Gusta s Kornelom spustili sa niekoľko schodíkov do krypty? ktorú niekedy založila vymretá už rodina zemianska. Asi desať vetkých rakví osvetlila sviečka, ktorú priniesla Gusta a zažal Kornel. Úzke, dusné, sklepenie to bolo.

Nemo stáli v syrej miestnosti. Kornelom striasol mohutný cit, neobyčajné vlnenie rozprúdilo jeho krv. Tu živá, ladná postava krásnej, ženy medzi prachom a sledami hynutia!

Chytil ju za ruku. Stalo sa to prvý raz. Jej teplá, mäkká ruka povolne ležala v jeho dlani. Azda dojmy, ktoré vzbudila miestnosť, sú príčinou devinej povolnosti. »Podme,« riekol ticho Kornel, a tiahla ju hore schodíkmi. V kostole bolo už dosť tma, večná lampa knísala sa už pomalšie. Keď vyšli na vozduch, zaviala na nich teplo letného večera. Aké je ono milé!

Kostolník zamkol dvere kostola a ušiel Kornel oprel sa o oblok kostnice, Gusta sadla na starý, dávno zabudnutý hrob. V lete dlho trvá až sa zotmie. V šeru tak dobre sedelo sa u kostolíka.

»Nad prachom kráčame! Aký to zvláštny dojem v tomto zapustnutom kostolíku. Už som sta ráz bola dnu, znám každý kút, no vždy oveje ma v ňom cit smútku, jediný opravdu hlboký cit ľudský. V žiali ukazuje sa vyvýšenosť našej prírody, v hynutí, v prachu, medzi starými rakvami cítime jasno, že žijeme, že dýchame!«

»Načo vám také dojmy! Váš život nepotrebuje kontrastov, aby ste ho cítili. Niečo inšie u nás, staríkov!«

»Nie, i vám kynie vysoké šťastie životné, jestli ste nepremrhali život, lebo nespali, keď druhí pracovali. My ženy poznávame, že žijeme, až keď navštívime hrobku. Náš život je vegetovanie; to zákon. Jestli vegetuje muž, teda si je sám príčinou. Všetko zve ho k činu, má tuhé svaly, nebojácnosť, svobodu, má ideále, má právo! Kde by nám to? My hľadať musíme bezvládne, ako hynú naši milí, ako vrahovia makosia a hubia všetko, čo nám je k srdcu prirastené.«

»A potom, vidíte okolo seba zhnité kláty!« s hlbokým vzdychom riekol

Kornel, a zožierajúci bôľ sovrel mu srdce. On badal, že v Gustinej reči zuní výčitka.

»Zhnité kláty, ľudí mŕtvych za živa, len že neležia v zpuchrelých rakvách, ale tmolia sa poľom, ako šémy. Vy by ste chceli nadchnúť ich, no u nich niet schopnosti nadšenia. Preto navštevujete zapustlý kostol a schránku kostí!« Kornel zohol sa cez oblok kostnice, zdvihol pravou rukou črep lebky.

»Hľa, táto prázdna lebka práve toľko vytvorí, čo moja, plná modzgu!« I hodil nazpak lebku, až zašumela v prhlave a upadla tupým zvukom do skalia. Tvár Kornelova pokryla sa rumencom, oči mu zajasaly ohňom. Gusta prísno pozrela naňho, a ľahký úsmev zahral jej na ústach.

»Ah! teraz ste nie kollega tamtých,« ukázala ku kostolu, »veď život sa hlási, veď mysle zkrslý! Keď ste dvíhali naše sane, možno že vtedy horel v očiach vašich taký blahorodný plameň. Hľa, aký Hamlet z vás vykukol! Kde ostal zemepán, kde nízko a lenivo plúziaca sa želva!! Len raz vykuknite, želvy, zo svojho tvrdého egoistického štítu, a hneď teplo človeku!«

»Aby ste nám uťali hrdlo,« riekol mrmlotom Kornel. »Želvy tak bijú: priložia na štít korytnačky rozpálené železo, ona chudera vystrčí biednu hlavu, ktorú jej odseknú!«

»Ktože prikladá vám na váš štít železo?« pýtala sa úsmešne Gusta, a zvedavo hľadela na Kornela.

On pozrel na ňu. V pološere videl krásu, ladný ženský zjav, cítil silný vliv jej ducha, smelosť a pevnosť jej myšlienok a presvedčení. Videl ladnú vysokú hrud', plné, no nežné formy, jasot jej osobnosti. »Bohatá žena,« pomyslel si.

»Ešte málo horúceho železa?« riekol na hlas siplo, prse jeho dmuly sa. Blížil sa k nej ťahaný magnetickou silou. Spustil sa na jedno koleno, ona pohla sa ďalej na hrobe, ako by mu robila miesto. Kornel prisadol. Gusta rovnala si šaty na lone a vtiahla nôžku pod sukne. Hlava Kornela počala nevdojak klesať na jej lono ... Pred očima sa mu zotmelo, z prs vinul sa ťažký dych; necítil iného, než vôňu. »Čo vám je?« zavolala Gusta, pomaly vstávajúc s mohyly. Kornel sa vzhopil, ako zo sna.

Hore chodníkom stúpala pani Koreňovská.

»Už som mala o teba starosť,« riekla, príduc k nim, »no nevedela som o bohatýrovi! Krásny večer. Werner sedí dolu v záhrade, nechcel ísť sem. Nemôžeme ho dlho nechať o samote. Vaše rameno, pane sused.«

Kornel podal panej rameno a všetci stúpali po širokých kameňoch dolu

kopcom. Ako zmenil sa starý mládenec. Po večeri odišli dvaja mužovia spolu pešo.

»Bohatá žena,« riekol Kornel na rozcestí Wernerovi; »neskoro počínam veriť, že v ženách jesto duch!«

»Braček, čo tam po duchu,« riekol ticho Werner, »v nich krása, cit, prelesť! Tri pekelné plamene! Varuj, starý hriešnik! Tvoja plť ide rovno na vlka! Varuj! Varuj!«

Kornel by sa bol skoro nahneval. Chodník, ktorým šiel Werner, zabočil v ľavo, sožatou ražou. »Varuj!« bolo počuť jeho hlas z diaľky, hoci surovinské zvony veľmi hlasno zvonily a ich prenikavý hlas niesol sa ďaleko a široko poľom. Pred Kornelovým očima vznikaly dnešné scény jedna po druhej, plasticky jasno. Videl v pošmúrnom kostole rujnú, vysokú postavu, nach ruže, tepnu života v púšti, pocítil teplotu jej ruky medzi rakvami, v syrom pivničnom vzduchu starej krypty, videl jej úsmev, plný výčitiek, plný spravodlivej nespokojnosti, videl jej svetlú krásu vo večernom letnom polosvite; spomínal, ako prisadol k nej na hrobe, ako jej voňavá blízkosť zmiatla jeho hlavu, rozpálila smysly, ako tratil povedomie, ako len jedno želal, položiť hlavu na jej krásne lono — a duša jeho rozbolestila sa, zaťatá zúrivosť na seba samého ovládala ním. Doma nemohol zostať! Niečo hnalo ho preč, preč! Dal zapriať do bričky, a o chvíľu letel do mesta. V kassíne našiel veľkú spoločnosť. Podnapitý Korbel klábosil nesmysly, Húžva prehral bol práve asi päťdesiatku slúžnemu, a celý šťastný vítal Belana, kriviac nohy, usmievajúc sa celou tvárou.

»He, boli ste u mojej holubičky?«

Belan ho nepočúval a sadol k stolíku, kde Kaňa zabával dvoch pisárov od okresného súdu svojimi hranatými anekdotami. Špály salutoval Kornelovi dákom biliardovým a hral ďalej, voždy falošne počítujúc karambole, z čoho povstávaly časté škriepky. V miestnosti bolo veľa dymu a zápachu od nápojov.

»Vína sem!« zavolať na posluhu Belan a o chvíľu nebolo miesta na Kaňovom stole. Špály nechal partiu, preferanc a tarok ztratili právo. Divnú náladu Kornelovu skoro spozorovali.

»Čo sa to robí Kornelovi,« podumal Polanský, keď videl, ako celé batterie fliaš javia sa na stole.

»Mladne, Belan mladne,« poznamenal ticho k Stehlíkovi, »robí na starosť hlúposti.«

Stôl počal šumeť, trhový deň shromaždil do mestečka mnoho okolitých

zemanov a hospodárov. Celé »kassíno« len tak zašumelo životom. Dym hustnul, vravot sa silil. Komusi prišlo na um zanôtiť — ihneď zjavil sa vo dverách cigáň primista, pod kabátom husle. Celkom skromne sadol u dvier na stolec. Dost bolo, že ho Polanský zazrel.

»Húzd rá!« zavolal. Cigáň vytiahol zpod kabáta husle a štrnkal na struny: hneď valila sa do chyže celá banda, ktorá inštinktívne cíti, kde sa bude hulať.

A huľanie sa počalo. Kto by neznal naše vonkovské huľanie? Šampanské nestriela, paštety štrassburské neobťažujú stoly, no zato je revu a kriku dost. Okolo biliardu pokreskáva si podnapitý zemän bez nákrčníka, tuhá hádka o nič zuní, tam si dvaja spievajú, tu tretí zlenedobre na cigáňa, fľaše prázdnia sa, ako by boly deravé ako sitá; každý je smelý, väčšina je srdečná; staré hádky a hnevy sa vyrovnávajú, nové sa počínajú. Bozkávanie, výlevy a mnoho vína po stoloch a v hlavách.

»A teraz si ja rozkážem nôtu,« riekol Kornel, ktorý ticho sedel, no neobyčajne mnoho pil. Tvár jeho blčala ohňom z vína i vnútorného rozčulenia. Víno išlo mu dost tuho do hlavy, neobyčajný hurt a lom omámil ho celkovite.

Cigáň pretrhol akýsi otupný čárdáš, chytil husle i sláčik do ľavej ruky a pribehol ku stolu. Nejednu piatku dostal dnes od tohoto nemého hosta. Hurt na chvíľu prestal. Veď sa to ešte nikdy nestalo, že by Kornel Belan bol si kázal hrať.

A Kornel Belan zamumlal niečo k prímasovi, ten drnkol sláčikom párkrát v struny a mrkol na svoju bandu. Basista nerozumel jeho rozkazu, predsa chytil sláčik do ruky, hotový zamumlať na svojej base.

Ozvala sa krotká, melancholická melodia »Nitra milá, Nitra.«

Šum celkom stíchol. Mnoho zlostných pohľadov hodilo sa na Kornela. On hľadel strmo pred seba, oči jeho svietily, tvár blčala.

Zahrnelo surové hrešenie. »Ženské dielo,« zaklebetil Polanský k svojmu susedovi, »hovorím, že robí hlúposti na starosť!«

Kornel vstal. Neistým krokom poberal sa z chyže!

»No, už svet nebude dlho stáť,« riekol kasnár Kaňa, »Belan, Belan, do svitu pri cigáňoch« (počalo sa už brieždiť), »pije, panslávske nôty rozkazuje, za babami sa vláči! Kometa, kometa rozpučí biednu našu zem, ako červavý lieskovec.«

»Húzd rá!« zavolal Stehlík, pravda lacno, lebo cigáň bol nasýtený Kornelovými šupákmi. A divá hortobádska pieseň znela na vidnú už ulicu slovenského mestečka. Oblokom letely na ulicu fľaše, prázdne i nedopité.

VI.

»Čo bude s ňou,« dumala Koreňovská, »kam to výnde! Zdržanlivá, tichá, do seba zavrená zachádza s ľuďmi z vysoka, mnoho číta, často píše a nemá sa k opravdovému životu. Kam príde, všade jasá v silnom blesku krásy, nie prítažlivej, ale neznosnej pre oči. Časom blysne v jej temnom zraku enthusiasmus! Aký to zápal? Nemá-li tajnosti, netrápi-li ju utajovaná náruživosť? Len s Borieom vie byť laskavá, u neho presedí hodiny, chodí za ním na lúky, rozpráva mu, čo počítala.«

Tuším uhádla Gusta tetkine dumy. Objala ju, slzy zaskvely sa v jej zrakoch.

»Vy staráte sa o mňa, tetuška, a to ma bolí. Dajte mi svobodu, nie každý človek narodil sa pre radosť a pôžitok. I u mňa istý druh pôžitku: ja plesám, keď vám zdá sa, že som nešťastná.«

Staruška pohľadila si šedinou preskočené vlasy. »Dumy mladosti skoro prejdú. Sladkosť samoty je otrava pre dušu. Ty si mnoho o samote. Pred tebou život, ruch. Nuž a či nepotešíš tetku svojou svadbou? Čo znamená Belanovo zachádzanie k nám? Ty si ko mne nedôverčivá, a to ma bolí!«

»Nie to nedôvera. Vidíte, či som ja vina, že Belan tak často k nám zachádza? Veď vy sami ste mu tak radi, dúchate mu miesto. A on je veru zvláštny zjav v našom kraji. Samorostlý, priamy, a pri tom veľmi nehlúpy. On nie je sentimentálny, netrápi ma zalúbenými pohľadmi, ako Werner. Werner voda, Belan víno, trpké, silné, ohnivé víno s vermutom. V ňom duša, tetuška, a duši tak málo okolo nás. On rozjaril sa vermutom, a svedomie mi hovorí, že som ja tomu pohnutkou; nuž a či to zle?«

»Čo z toho výnde, Gustička, čo z toho výnde?«

»Musí byť svadba východom každého sblíženia duší?«

»Teda sblíženie je tu,« bôľne vzdychla Koreňovská; »krotenie »medveďa« je možno interessné, možno i — koketné.«

»Keď zobudil sa »medveď« zo zimného spánku a počal žiť, to je nie smutno, nie nešťastie. V ňom mnoho sily.«

»Hľadal by si inde svoju družku,« riekla plačlivo tetka, »primeranú a bližšiu vekom. Šediny v brade, a hľadí na mladé, krásne stvorenie! Nie, Gusta, ty sama

seba klameš, a jestli nie, teda iste klameš svoju tetku,« a tu počal sa opravdový plač, »ktorá som ťa od mala-ma-lička vychovala, ktorá v tebe vidí svoj život, svoju jediná radosť.«

Gusta zostala vážna, skoro studená.

»Tetuška, mne už dvadsaťdva roky, ja nie som viacej nezrelým deckom; jestli som sa previnila proti vám, odpusťte. Moja vďačnosť nemá hraníc, ja len vás milujem, vás, tetuška: s vami zostanem navždy.«

»Nado mnou skoro zatvorí sa hrob, ty ostaneš sama. Posledná minútka života môjho bude ťažká, ťažká, Gusta, pre teba! Preč, fantázie! Už sa žiť, ako druhí ľudia žijú!«

»Za fantáziu umrel otec môj, hen na surovinskom vršku!« zvonným, prsným hlasom riekla Gusta, vzpriamila sa, oči jej horely, mohutný vrkoč padol jej dolu chrptom. Akási neprirodzená žiara vyvierala jej z líc. Až po sluchy udrel jej purpur krvi.

Koreňovská pozrela na »svoje dieta« a zadivila sa jej slávnostnému hlasu.

»Nad hlavu mi vyrástla, staruche,« pomyslela. Celý deň bola k nej laskavá, vypravovala ju až do postele, poukryvala a zapálila svetielko. Do polnoci modlila sa zo starej knižky.

Kornel zjavoval sa denne pod večer vo Vyškovciach. »Štuka na udici!« hovoril sám k sebe; »čo mi prospeje; keď odtrhnem šnúru, udica zostane mi v mäse.« A udica zaryvala sa do jeho mäsa tým hlbšie, čím väčší sa hádzal.

O piatej už rehotal ozubadlený a osedlaný jeho kôň. Koľko ráz mykal zubadlo na ľavo, no koník založil hlavu a hybaj rovno do Vyškoviec. Taká je strasť, taká náruživosť. Čo tam pre ňu zubadlo?

»Starík vítazí!« podumal Werner. »Jej oči hľadia naňho celkom ináč, celkom odchodne, nežli na iných.« A išiel do kúpeľov.

Leto prešlo, počaly panovať pršky. Konečne zasvietilo teplé jasné slnko, nastala stála, teplá pohoda s rannými mrazmi, dažďom obživená príroda zadýchala posledným predsmrtným dychom. Kornel Belan vyvolal Gustu na prechádzku; »hodne ďaleko,« riekol, »dost' nasedíme sa doma cez zimu.« Gusta prehodila cez plece šedú mantilku, obula silné topánky s dvojitémi podošvami. Tetka nechcela s nimi, hoci ju volali. Ona smutno, nespokojno hľadela za odchádzajúcimi.

Barica videl oblokom, ako Belan tiahne so slečnou.

»Tiež z tých, čo kladú osídla nohám mojim,« mrmlal starík, »čo obsadli kraje

naše, aby týrali ducha nášho! Koreňovský, čo by on riekol, vidiac dieťa svoje po boku renegáta, vraha! Bože náš, tys' zakryl tvár svoju pred nami, na púšť si vydal rod náš, darmo čakajúci na mannu. Rozhneval sa Hospodin hnevom veľkým, nechce poznať krv našu. Pane, zachovaj nás, hynieme!« Bez rozmýšľania vzal ľahký čakán na plece a vyšiel z chyže.

Belan i Gusta išli lúkami, prešli cez lavičku ponad ticho tečúcu riečku, obrastenú jelšínami. Neveľká riečka tvorila miestami priehlbne, miestami išla plytko. Hlienistý spodok dodával jej šedomutný výzor.

Ranné mrazy uspely poškodiť stromovému lístiu: jedno zožtklo, druhé schúlilo sa v trúbelky.

Popoludňajšie slnko vyslalo na zem svoje najskvostnejšie blesky, dvoranínov to svojich, ktorí oznamovať mali jeho vzdialenie sa. Na pošedlej lúke vybresklo hajno jaseniek, kvetov to bez zelených listov, bez farby nádeje.

Dlho išiel Belan nemo vedľa svojej krásnej sprievodníčky. Ona shodila mantilu, on ju prevesil cez rameno. V tejto jasennej, mrúcej prírode viac pozorovateľná bola teplota jej bytnosti. Ľahký krok, »lunné« oko, jasná tvár s pravidelnými črtami, ovál briadky, bohatosť vlasov: to samý horúci, letný život. On už žije len babie leto: presnil, premrhal čas, ktorý sa nikdy nevráti!

Vari sa vráti! Vari padne lúč pravého leta do jeho pustež záhrady.

Sotva vedel kráčať, sotva vedel prehovoriť všednú frázu. V prsiach mu búrila láska, láska k ženštine; mladistvý oheň rozhorel sa v stydnúcej hrudi, ako pozdný blesk podzimného slnka. A predsa to slnko páli! Ba tuším žhavejšie, citelnejšie páli ako o Jáne. Vzduchom letia pavučiny!

Hodil sa za čas do víru zábav, i skoro odvrátil sa od nich celý presýtený a zunovaný.

Hľadel sa odtrhnúť od Vyškoviec, »no udica zostala v mäse šťuky.«

A ústa nehovorily, ba i poznanie samého seba nemalo jasných črt. Len hmľa a dutý bôľ. Čez bôľ' križovaly sa jasotné blesky krásy. Za čím túžil v muzikálnych fantásiach, dostalo formy v krásnom profile ženskej tvári.

To pomsta jednostranného, tupého žitia. To hra kontrastov, to následky bezideálneho živorenia.

»Som Húžvom, v inom spôsobe,« zlobno zašeptal, kosom pozrúc na rujnú postavu vysokej, nádhernej devy. Jeho vnútorná zlosť topila sa pred horúcim citom náruživšej lásky.

Pod nepříkrym vřškom zastali. Pred nimi Vyškovce, dom Kochanovskej beľel sa v slnku. Nad ním kostolík uprostred líp.

»Podme na vřšok,« riekol Kornel, ktorému bolo srdečne úzko. Túžil po výške.

»Nerada na ten kopec,« odpovedala Gusta, »no dnes ma tiež čosi ta ťahá!«

»Podme, ale pomaly! Smiem vám podať rameno?«

Gusta prijala rameno. Vřšek bol piesočnatý, chôdza hore bola dosť ťažká. Ona sa silno opierala o jeho rameno, časom oprela sa pravým bokom o jeho bok. Horúci, slastný prúd preletel mu telom.

»Ako dlho to bude trvať, táto muka, táto slasť,« podumal Belan, »tu čas! chcem rozhodnutie.« Zataľ pery a zdržal Gustu. Išli veľmi pomaly.

»Slečna Augusta,« počal mŕtvym, nezvonným hlasom Kornel, »už dávno mal som k vám hovoriť. Nemohol som. Náš pomer je neznesiteľný. Vidíte, že tak ďalej nemožno. Odžeňte, odžeňte starého blázna!« Gusta pozrela naňho bokom. Lakla sa bledosti jeho tvári. Akousi popolavou farbou potiahla sa. Oči mali prísny, mátožný svit.

»Aké odháňanie! Ja som smierila vás s naším domom, tak ste aspoň tvrdili, zo zlého suseda stal sa dobrý, ste čerstvý, jarý muž, máte um, ste verným druhom nášho domu, bezjistným, pomáhate, radíte! Srdce vaše je šlechetné, dobré, prečo tedy odháňať vás?«

»Vy nemáte inej požiadavky?«

»Mala bych, mala! No, čo tam po želaniach.«

»Nesmiem o nich vedieť?«

»No, ony sú také jasné, prirodzené! Povedzte si sami, či ste nezmárnili život svoj, či ho nemárnite?«

»Nežil som, pokým som neuzrel vašej tvári!«

»To Wernerova fráasa! Vidím, že motáte sa do nevinných sietí! Niet v nich pavúka, čo by sať chcel krv vašu. Vy sami hodili ste sa na pieščinu a hyniete smädou. Okolo vás hladní, vy ich nekrmite, okolo vás krásny ľud, vy ho neľúbite, vám cvendží do usú jasná, kryštalová reč, vy ju opovrhujete! Razom vás hodí egoizmus do citovej priehľbne, mutnej, ako tam tá rieka. A tu sa vám zazdá, že ste našli cieľ žitia, že to cieľ túhy, koruna všetkých námah!« Gusta pustila jeho rameno, už boli prišli na kopec. Biedne ostárky boríc tiahly sa v ľavo. Stará borica, svedkyňa lepších časov, vypínala nad nimi svoje kosé konáre. Zostala jediná zo starého, vyklčovaného lesa.

Kornel Belan stál pred krásavicou so sopnutými rukami. »To súd Boží!« riekol, »pri ňom niet smilovania!«

»Áno, vidím, vy ste zahoreli ko mne láskou, pane Belan, a môžem vám úprimno riecť, ja cítim tuhú sympatiu k vám. Mne milá vaša mužská priamosť, váš svetlý um! No vy ste nezdarilec, ako všetci vaši kamaráti! Čo sú výsledky vášho života? Svetom letí teplý lúč, či on našiel cestu cez vaše srdce? Či viete, že ste Slováč? Či vám pri tom slove zastenala duša, zohrialo sa srdce? Či ste pocítili bôľ svedomia, celú bezdnu múk pri zvuku tohoto slova? Nie! Vy klamete sám seba, vy ste kamarát zločincov, podávate ruku vrahom, ktorí mordujú celé pokolenia! Nenie mi ľúto Polanských, Húžvov a Špáľoch — nie! Vás mi je ľúto! So slzami v očiach hrýzla som sa nocami, že i čestné prírody, jasné umy nenachádzajú pravdy, ktorá tiská sa každému vidúcemu do očí. Tridsať rokov ste zažmurovali oči svoje. Mužov našich zbili, zostali sme ženy, predmety vašich sebeckých túžob. No v nás viac sily, ako sa vám sníva!«

Kornel s úžasom počúval výmluvné slová devy. Ona sa celkom zmenila v jeho očiach. »Panna orleánska«, mihlo mu modzgom. Prse devy dmuly sa rýchlym taktom, rúčka, tá malá, biela rúčka, živo agirovala. V každom pohybe ramena, v každom blesku jasno-temného oka zrkadlil sa plamenný entuziasmus, dlho skrývaný, teraz razom prervavší kôru, ktorá ho pokrývala. Čo ztratila na krotkej nehe, to vyhrala na veličestvennosti. Rovno, ako by bola vyrástla pred biednym mužom. Nie viac Afrodite — to už Pallas Athene! Čez poloootvorené pery beľel sa rad skvostných zubov, oči jasaly akoby hnevom.

Pristúpila k nemu, vzala ho za ruku. V ňom zajasalo srdce, zablýskalo sa, ako slnko na západe. Ono pozre ešte raz jasno, skvelo na kraj, a padá neúprosne za vrchy. I dohárajúci oheň, brat slnka, zhasínajúc zaplápolá pokonnými plameňmi.

Tvár devy blížila sa k tvári Kornelovej. Jasné oči naplnily sa veľkými slzami.

»Čože urobil vám náš dobrý ľud?« tichším, citným tónom počala Gusta. Každý jej dych počul Belan. »Nemrie v mukách, neživorí krotko, nečapujú z neho krv, a on: úsmev na tvári!

Bez nárokov, bez sily, a v ňom predsa sila, milliony tuhých, drsných rúk. Vás postavil Boh za tútorov nad ním. Aké vaše tútorstvo? Opovrzenie, nenávisť, výsmech, to vaše dary!«

»Ona mudruje, učí, keď medzitým páli ma hrud', smysly opúšťajú! Koketa, využíva moment! Kam za ňou? Ona letí, ako koftavták — ja nevládzem krýdlami pohnúť,« dumal Belan a zlobou navrelo mu srdce. Dämonicky rvalo ho čosi ku

krásnej žene; šeptalo mu na ucho: sovri to stvorenie do ramien a podnes, ako páper, tam do tieňu borov, do samoty! Kto vyrve ju z tvojho objatia?

»Ah, vidím, vy myslíte, že chcem robiť pro- selytov? Nie, pane Belan, nehládte tak zlobno na mňa. Vy ste dávno ztratení — máte za sebou dlhý rad rokov, prázdnych, pustých. Vy ste sa odtrhli od drahej rodnej zeme, preto hranatiete, preto nevyhnala z vás zelená parúťka! Nie, nechcem použiť náruživosť vašej, aby som videla preobrazenie vaše. I zo mňa hovorí púha náruživosť, vyblkuje dusený plameň, no čistý, nesebecký, nezlobný! Hľa, na tomto kopci skončil otec môj! Na strašnom čiernom stĺpe, a pred bolestnou, hanobnou smrťou volaly ústa jeho »môj národ, môj slovenský národ!« Vám nepohne sa srdce, vám, ktorý neznesiete úsmešku pre vec, za ktorú on v mukách skonával. Kde berete smelosti pozdvihnúť oči k dcére toho, ktorého ste nemilosrdne umrtvili na tomto pu- stom kopci? Či vás nestriasa zimnica, keď dotýkate sa ruky devy, ktorej otec bol zradcom, zločincem, dľa pochopov a citov vašich? Celý môj život, od kolísky, zatienený je vraždou sberby, s ktorou sa vy bratříkujete! Vy milujete moje bohaté vlasy, moje hladké líce? Ja milujem špatný ľud, ktorý aspoň v nemom smútku stál okolo popravišťa a v duši vzdychol: nevinný umrel! Tvár jeho zostala biela do tretieho dňa! Muka otca môjho na mňa, jestli pošpiním svätú pamiatku jeho!«

»Bože môj, Bože môj!« zastenal Belan, a výraz zloby odletel s jeho tvári, »ona nemudruje, neučí! Ona vyzradila teraz svoju »tajnosť,« tú tragickú tajnosť, ktorá tak zduchovňovala celú jej bytnosť.« Krása devy zaplála magickou silou v bleskoch zapadajúceho slnka. Od severa počal duť zimný vietor a hnal pred sebou šedý oblak.

Pod Belanom klesaly nohy. Prosebnou, útlou pozrel na ňu a počal celovať jej ruku. I v deve zkrasnul boj. Čistý ráz, zachovalá, priama príroda Belanova urobila silný dojem na ňu. Duchovne vyvinutej ženskej imponuje mužná sila a tvrdosť rázu. Nadto nadovšetko, keď tvrdosť taje v blesku krásy, keď zápalom zrúmenie chladná tvár a hrubé čtry zemní oddaný cit.

»Gusta, vy ma ničíte. Nemôžem. Slovo väzí v hrdle, iný tón, iná myseľ! Jedno prosím: milosť! Vaša výška, na ktorú ma ťaháte, závratom naplnila mi hlavu. Padám do bezdna! Anjel, zachyťte ma, dajte ruku!«

Gusta podala mu ruku, on silno pritisol ju k lícu.

»Nežiadam skvostné dni a noci prežívať s vami o samote, ďaleko od ľudí! No, neodvrhujte ma! Dovoľte aspoň do blízkosti, aspoň len časom, raz za týždeň!... Nie, nemožno! Bojte sa ma deťo, budí sa časom vo mne zver, ľúty zver!

On už ceril zuby na vašu krásu! Už chcel zmakosiť kvet! Bojte sa ma! Podme! podme!»

A zas tvár Kornelova stvrdla, oči trblietaly hlbokým a pritom pichľavým svitom.

»Vaša vysoká tajnosť skrotila vo mne zvera! Gusta, nedrážte, milosť, milosť.« Slzami pokropil jej bielunkú rúčku.

Lútosť bodla srdce Gustino. Videla ho u svojich nôh, počula bóľne divé reči. Žena zbudila sa v nej. Položila pravú ruku na hlavu jeho. On klakol na piesok, ovinul rameno okolo jej pása. Ona ho odtískala, ľahko skríknuc. Sila ramien jeho nedala sa prekonať, jeho plece, ako skala, ani sa nehlo. V deve zabúchalo srdce kľčovitým, rýchlym bitím, krv udrela do sluchov, šumela hlavou ako ruch ďalekého vodopádu. Aké isté, mocné sú ramená milujúceho muža, sladko bolo by opret sa o tie široké, búrkou zvlnené prse. Veď sláčik vinie sa o skalú. Ako krásne modrajú sa zvonky jeho v machu.

»Dost!» zavolala Gusta zvonno, veliteľsky. Ju sovrela úzkosť, pery Belanove triasly sa a z očí šľahal zlý plameň! Skoro na silu vyvinula sa z jeho ramien, ktoré mu klesly nadol ako mŕtve.

»To sväté miesto!» ozval sa za nimi monotónny, vážny hlas. U starého stromu stál Borica, a podoprúc sa na svoj čakan, ticho hľadel na skupeninu.

Akási jasnota rozbreskla sa v duši Gustinej; ako keď temný oblak odletí s tvári slnečnej. I teplo bolo i jasno. Nervy prestaly hrať, krv stydla.

»Tu čas zjaviť vám, Augusta Koreňovská, smutnú zvesť,« pokračoval starík, shodil čiapku, klakol u borice na zem a zaryl rukou do piesku. »Tu, tu,« riekol a bozkal trikrát pieščitú pôdu. Šedivé dlhé vlasy padaly mu do piesku.

Belan hľadel s poloopenými ústami na sedliaka. Pery sa mu ľahko potriasaly.

»Máme síce svedka, dcéra Koreňovského,« hovoril ďalej Borica, kľačiac na zemi. Modré oči jeho zagánily neskrotiteľnou nenávisťou na Belana. Hlboká zášť ovládla hrud' sedliaka: on dusil v sebe za dvadsaťdva roky zúrivú nenávisť proti odrodilcom; a videť musel ako sa ich plemä krúti okolo krásy Gustinej. On rozduchoval v nej plameň, ktorým sám zahorel. No v boji proti okolnostiam, pravda, podľahnúť musel. Sedliak pokračoval: »No veci stoja tak, že neškodná prítomnosť jeho. Mlčal som, no vidím dieťa dobrodinca svojho nad priepastou; mne ľúto hynúceho kvetu — hynúceho nad hrobom otcovým!« Posledné slová riekol vyvýšeným hlasom.

»Čo to, blaznie sedliak?« polohlasne preriekol Belan a päste jeho zaťaly sa.

Údami Gustinými zalomcovala triaška, Široko otvorila oči a hľadela prísne na Pavla Boricu.

»Áno, tu, dieťa moje, tu kľačím na hrobe otca tvojho; poď, pomodli sa so mnou nad prachom mučenika! Tri dni nechali ho na dreve, potom ho nocou zahrabali tu na pustom mieste, bez prežehnanja! No Borica túlal sa vysokým vtedy borom a hľadel na bielu tvár obesenca: ona sa mu usmievala dobrodušne, v mesačnom svetle. Oni nevideli, drábi, že im je v päťách Borica! Tu pod týmto stromom zahrabali poctivca, ako šelmu. A Borica vyšiel z temna, a označil čerstvú zem! On zachová pamiatku posvätnej zeme, aby stala sa pútnickým miestom pre budúce pokolenia!«

Gusta počala štkat bez slz! Nechcely z očí, iste padaly zrovna na srdce. To ťažké slzy, pália ako oheň. Potom pokročila k Pavlovi a klesla vedľa neho na kolená.

»Tu hlava,« hovoril žalostným hlasom starík; »hľa, pod pieskom kameň, moje ruky ho ta kládly, a znovu zasýpaly, keď vector a dažď sobraly piesok! Tu tvoj otec, Gustička, tvoj biedny otec; tak blízko k jeho rovu opovážilo sa pokušenie! Borica žije, on chová teba na srdci, ako zrenicu oka svojho ťa chráni! Never im, odrodili sa, mučili našich! Never, Gustička! Na mojich rukách si vyrástla! Never, never!«

Nebo sa zasmušilo, počal kvapkať drobný, studený dáždik.

»Tvoja som, otče!« zvolala lkavo Gusta a sopála ruky. »Tys' mi poručil dedictvo lásky k národu! Tvoja som, otče, tvojou zostávam!«

A Belan, ako hriešnik, ako svätokrádca stál pred staríkom a krásavicou. Oni vstali. Starík privinul k sebe devu! Aký to zvláštny pohľad! Tam nekrásny, šedý, starý muž v hrubej, dažďom ožľklej halienke, a pri ňom, skoro v objatí jeho, mladá, bujná, junonská krása! Tak javí sa blesk mluny na šedom úzadí oblaku, tak pne sa ruža, podopretá na nestrojný kolík záhradníka. A v očiach devy aký posvätný fanatismus »nesebectva,« ako hrá v nich ohňostroj vysokých, širokých citov!

»Ja som mocnejší kôl pre ružu túto,« podumal Belan a blížil sa k deve. Chcel ju vziať, za ruku.

»Nazpäť!« zvolal fanatickým hlasom Borica. »Prvá návšteva dcéry u otcovho hrobu je svätým okamžením.«

Aký hrdý výraz zablysol vo vráskavej tvári sedliakovej. Kornel nevdojak odstúpil.

»Pán veľkomožný,« počal zlostným, surovým hlasom Pavel Borica, »žijeme

zlé Časy, hyenské obyčaje ešte podržaly právo vo vlasti našej! Mohly by sa zjaviť bestie, ktorým nedá pokoj svedomie, a pobúriť by chcely tento tichý dom! Myslím, že bude vám svätou tajnosť dcérina! Ináč ...!» a ruka jeho křčovite stisla rukoväť čakana.

Belan stál prvý raz pred sedliakom nie ako pán, ale ako obžalovaný hriešnik.

Chytil sa oboma rukama za hlavu. Neznositelným bol mu výraz smútku v Gustinej tvári. Chladom zavialo z nej, chladom blahorodným, odôvodneným. Ona nie je hračkou vrtochov, ona dieťa vysokých zásad, nadľudských letov. Koftavták s mohutným krýdlom! Kde jemu za ňou? Rúška padla s jej duše, no s rúskou i jeho nádeje.

Nebo počalo sa ešte temnejšie kaboniť.

»Kde ohne moje?« dumal Belan; myšlienky išly ako blesky jeho modzgom. »Ja, netopier, mne cudzie jeho blesky, ony oslepujú oči moje.« I razom pocítil bremeno svojich rokov. Rovno, ako by sa bol shrábil. Živý cit ľútosti nad ztrateným životom hľodal mu útroby. »Prepadol som bez sledu!« riekol a uprel žízňivý pohľad na krásnu postavu devy. »Aká to priepasť, do ktorej padám, — a ona stojí tam na výši! A ja zohrial som sa divo na jej ohni! Prešlo babie leto. Babie leto je klamlivé, krátke! Pavučiny odletely! Ajhľa, snehom páchnuci dáždik, zima počína sa!«

Gusta obliekla mantilu. Ticho podala Bela- novi ruku. Preskočil mráz silného muža, keď vzdalovala sa dolu kopcom. Kynula mu, aby zostal...

»S Bohom!« zavolala z úpätia kopca. On pozdvihnul tvár k nebu; ostré kvapôčky dažďa chladily mu čelo. A rest — vytriezvenie z krátkeho chmeľu.

Dom Belanov spustnul. Dora driape v zimných večeroch perie, Ďuro škriabe si zátylok a laská sa s koňmi. Osud a sneh zavialy chodníky do Vyškoviec. Starý mládenec klesol zase do plytkého bahna. Studeno, pusto bolo v jeho duši, ako na snehovom, širo-širokom poli. Ceruzka, medvedík so zápalkami, perový nožík ležia v náležitom poriadku na nočnom stolíku, budiček pravidelne ťuká tiky, tiky, tiky, tiky. Na veľkom stole prichystaný čajovník, pri ňom fľaška so špiritusom. Chalát hore červeným súknom na foteli. Spály chodieva večerami na dartlík, izbou šumí duchaplné »terc«, »quart«, »quint«, »nichts. nutzt, vom König«, »double«.

A keď mu o niekoľko čias priniesol Špály zprávu, že Augusta Koreňovská vydáva sa za Wernera, zahľadel sa do obloka a vzdychol.

»Dočkal sa, dočkal,« riekol Špály; »Geduld bringt Rosen; pristala vziať si Wenera na Žiadosť starej, ktorá leží na úmor.«

»Bude sa páčiť niekoľko partii!« opýtal sa Kornel a zase šumelo izbou: »terc«, »quart«, »quint«, »fertig!«

A za jara zjaví sa na borici surovínskej venec z jarienok, potom zamení sa fialkovým, v máji ružovým. To obeť detinského srdca. Dumné vetry dujú nad zabudnutým hrobom. Ihly borice pršia naň. Kedy vyvýši sa nad hrobom mučeníka pomník? Vstaň, ľud môj, vstaň!!